

التفسير الميسر

(باللغة الأوزبكية)

إعداد نخبة من العلماء

АТ-ТАФСИР АЛ-МУЯССАР

Қуръоннинг енгил тафсири

Исломий ишлар, вақфлар, даъват ва иршод вазирлигига
қарашли

Мадина Мунаввара шаҳридаги

Қирол Фахд номли Қуръони Каримни чоп этиш
муассасаси

Илмий ишлар маркази қошида

Бир гуруҳ сара уламолар томонидан тайёрланган

Таржимон: Исмоил Яъқуб

Ношир: Ислом нури веб саҳифаси

الاستعاذة

Истиоза

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

«Мени Раббимнинг тоатидан ва Унинг китобини тиловат қилишдан тўсадиган, Аллоҳнинг раҳматидан қувилган ҳар бир туғёнкор инсу жиндан ягона Аллоҳнинг Ўзидан паноҳ сўрайман».

Аллоҳ таоло ҳар бир Қуръон ўқимокчи бўлган кишига шайтони лаиндан паноҳ тилашга буюриб: «Эй мўмин, қачон Қуръон ўқимокчи бўлсанг, Аллоҳнинг раҳматидан қувилган шайтоннинг ёмонлигидан Аллоҳдан паноҳ тилагин!», деди (Наҳл: 98). Чунки Қуръони Карим одамлар учун ҳидоят, қалб касалликлари учун шифо, шайтон эса барча ёмонликлар ва залолатлар сабабчисидир. Шунинг учун Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло ҳар бир Қуръон ўқувчи кишини шайтони лаиндан, унинг васвасалари ва малайларидан Ўзидан паноҳ сўрашга буюрди.

Уламолар “истиоза”ни Қуръони Карим оятларидан эмаслигига иттифок қилганлар, шунинг учун у мусхафларда ёзилмаган.

Биринчи жуз

1 – سورة الفاتحة

1. «Фотиҳа» сураси

Ушбу сура «Фотиҳа» (очувчи) деб номланди, чунки Қуръони Азим у билан бошланади. Яна уни намозларнинг ҳар бир ракъатида ўқилгани учун «Масоний» (такрорланиб келувчи) деб ҳам номланади. Унинг бундан бошқа исмлари ҳам бор.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (1)

1. Қуръон ўқишни Аллоҳнинг исми билан, Унинг ўзидан ёрдам сўраган ҳолда бошлайман.

«Аллоҳ» ибодатга сазовор бўлган ягона барҳақ маъбуднинг – Парвардигор таборака ва таолонинг атоқли исми бўлиб, У Зотнинг исмлари ичида энг хосидир, бу исм билан Ундан ўзга ҳеч ким номланмайди.

«Ар-Раҳмон» – раҳмати-меҳрибонлиги бутун махлуқотни қамраб олувчи кенг-мўл раҳмат соҳиби, «ар-Раҳим» эса мўминларни раҳмат қилувчи зот демакдир. Бу иккиси У Зотнинг исмларидан бўлиб, улар зимнида Аллоҳ таоло Ўзининг улуғлигига лойиқ тарзда раҳмат сифатига эгалигини эътироф этиш бордир.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (2)

2. Аллоҳга Унинг барча мукамал сифатлари, ошқору махфий, диний ва дунёвий неъматлари учун ҳамду санолар бўлсин.

Бу оят зимнида бандаларига Унга мақтов айтишга буйруқ бор. Зотан, У – субҳанаҳу ва таоло – бутун мавжудотни яратган, уларнинг барча ишларини бошқариб турувчи, барча махлуқотини Ўз неъматлари билан, Ўз дўстларини эса иймон ва солиҳ амаллар билан тарбия қилувчи Зотдир.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (3)

3. «Ар-Раҳмон» – раҳмати-меҳрибонлиги бутун махлуқотни қамраб олган умумий раҳмат соҳиби, «ар-Раҳийм» эса мўминларни хос раҳмат қилувчи зот деган маънода бўлиб, бу иккиси Аллоҳ таолонинг исмларидан.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (4)

4. Аллоҳ субҳанаху ва таолонинг ёлғиз Ўзи қиёмат кунининг эгасидир. У кун амалларга жазою мукофотлар бериладиган кундир. Муслмон киши намозларининг ҳар бир рақъатида бу оятни ўқишида унга охират кунини эслатиш ва уни солиҳ амаллар қилиш ҳамда ёмонлик ва гуноҳлардан тийилиш билан у кунга ҳозирлик кўришга ундов бордир.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (5)

5. Биз ибодатни фақат Сенга хослаймиз ва барча ишларимизда фақат Сендан ёрдам сўраймиз, ишларнинг ҳаммаси Сенинг қўлингда, бошқа ҳеч ким улардан бир заррачасига ҳам эга эмас.

Бу оятда банда дуо, мадад сўраш, қон чиқариш, тавоф қилиш каби ибодатлардан ҳеч бир турини Аллоҳдан ўзгасига қилиши жоиз эмаслигига далил бор, бунда қалблар учун Аллоҳдан ўзгасига боғланиш иллатидан, шунингдек, риё, манманлик ва кибр дардларидан шифо бор.

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (6)

6. Бизларни Тўғри Йўлга йўлла, етакла ва муваффақ қил, то Сенга йўлиққунимизча ўша йўлда собитқадам қил.

Аллоҳнинг розилиги ва жаннатига етказувчи бу ёруғ йўл Ислондир, унга пайғамбарлар саййиди Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам йўлладилар, банданинг саодати фақат шу йўлда устувор туриш билангина ҳосил бўлади.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (7)

7. Ўз инъом-эҳсонингга мушарраф этган пайғамбарлар, сиддиқлар, шаҳидлар ва солиҳларнинг йўлига йўллагин, ана ўшалар ҳидоят ва тўғрилиқ эгаларидир. Бизларни ғазабга дучор бўлганлар – ҳақни била туриб, унга амал қилмаган яҳудлар ва уларга ўхшаганлар йўлига юрадиган кимсалардан қилмагин. Шунингдек, ҳақ йўлдан адашганлар – илмсизлик билан ҳидоят йўлидан адашиб кетган насронийлар ва уларга эргашганлар йўлига юрадиган кимсалардан қилмагин.

Бу дуода муслмон кишининг дилига жаҳолат, ҳақни инкор қилиш, тўғри йўлдан тойилиш касаллигидан шифо бор, мутлақ энг буюк неъмат Ислон неъматига эканига ишора бор. Бинобарин, ким ҳақни билувчирик ва унга эргашувчирик бўлса, ўша одам Тўғри Йўлга лойикқокдир. Шубҳасиз, Расулulloх соллаллоху алайҳи ва салламнинг саҳобалари пайғамбарлардан сўнг ушбу йўлга энг лойик инсонлардир. Ояти карима уларнинг фазлига ва

мақомларининг нақадар олий эканига далил бўлади, барчаларидан Аллоҳ рози бўлсин.

Намозда ушбу сурани ўқигандан сўнг «Омийн» дейиш мустаҳабдир, маъноси «Эй Аллоҳ, ижобат қилгин», демакдир. «Омийн» уламолар иттифоқига кўра, «Фотиҳа» сурасидан бир оят эмас, шунинг учун уни Мусхафларда ёзилмаслигига иттифоқ қилганлар.

2 – سورة البقرة

2. «Бақара» сураси

الم (1)

1. Алиф, лам, мим. Бу ва бошқа баъзи сураларнинг аввалида келадиган шу каби хуруфи муқаттаъа – узук ҳарфларда Қуръоннинг мўъжиз – барчани ожиз қолдирувчи китоб эканига ишора бор. Яъни, Қуръон араблар истеъмолидаги айни шу каби ҳарфлардан ташкил топган бўлиб, бу билан мушрикларга, агар қўлларидан келса, шунга ўхшаш оятлар олиб келишга чақириқ бўлди, улар эса бунга қодир бўлмадилар. Фасоҳату балоғатнинг чўққисида бўлган арабларнинг унга ўхшашини келтиришдан ожиз бўлишлари Қуръоннинг Аллоҳ томонидан келган ваҳий эканига далил бўлди.

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (2)

2. Бу Қуръон Аллоҳ ҳузуридан тушганига шак-шубҳа йўқ бўлган Улуғ Китобдир, очиқ-равшан бўлгани туфайли бирон кимса у ҳақда шак-шубҳа қилиши дуруст эмасдир, фойдали илм ва солиҳ амал билан такво ҳосил қилувчилар – Аллоҳдан қўрқувчи ва Унинг ҳукмларига эргашувчи кишилар у билан фойдаланадилар.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (3)

3. Улар сезгилари ва ақллари идрок қилолмайдиган ғайбга ишонадилар. Зеро, ғайб фақат Аллоҳнинг пайғамбарларга қиладиган ваҳийси-хабари билангина билинади. Малоикалар, жаннат, дўзах ва бундан бошқа Аллоҳ ёки пайғамбари соллаллоҳу алайҳи ва саллам хабар берган нарсаларни тасдиқлаш ғайбга иймон келтириш сирасига киради.

Иймон – Аллоҳга, фаришталарига, китобларига, пайғамбарларига, охират кунига, қадарнинг яхши ва ёмонига иқрор бўлиш ҳамда шу иқрорни сўз билан ҳамда қалб, тил ва аъзолар амали билан тасдиқлашдир.

Улар ғайбга ишониш билан бир қаторда намозларни ўз вақтида, Аллоҳ таоло пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга буюрган кўринишда тўғри адо қилишади, Биз уларга ато этган моллардан фарз ва нафл садақаларни чиқаришади.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ

يُوقِنُونَ (4)

4. Эй Пайғамбар, улар сизга туширилган Куръонни, сизга берилган ҳикмат – Суннатни, шунингдек, сиздан олдинги пайғамбарларга туширилган Таврот ва Инжил каби илоҳий китобларнинг ҳаммасини тасдиқлайдиган, ўлгандан кейин қайта тирилиш диёри борлигини ва унда бўладиган ҳисоб-китоб ва жазо-мукофотларни тасдиқ этадиган, дилларида тасдиқлаган нарсани тиллари ва аъзоларида изҳор қиладиган кишилардир.

Оятда охират кунига бўлган иймон хос зикр қилинди. Сабаби, охиратга бўлган иймон тоатларни қилишга ва ҳаромлардан сақланишга ҳамда нафсни сарҳисоб қилишга энг кучли боис бўлади.

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (5)

5. Мазкур сифатлар эгалари Раббилари тарафидан бўлган нур ёғдусида ҳамда ўзларини яратган ва ҳидоят қилган Зотнинг тавфиқи устидадирлар. Улар излаган нарсаларига эришган ва қочган нарсалари ёмонлигидан нажот топган кишилардир.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (6)

6. Раббингиздан сизга туширилган нарсани кибр ва туғён сабабли инкор қилган кимсалар ўз ботилларида маҳкам туришгани учун – хоҳ уларни Аллоҳнинг азобидан кўрқитинг, хоҳ кўрқитманг, баробар – улар асло иймон келтиришмайди.

خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (7)

7. Уларга ҳақ равшан бўлганидан сўнг куфр ва саркашлик йўлини тутишгани сабабли Аллоҳ уларнинг дилларини ва қулоқларини муҳрлаб қўйди, кўзларига парда тортиб қўйди, уларни ҳидоятга муваффақ қилмади, улар учун жаҳаннамда қаттиқ азоб бордир.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ (8)

8. Одамлар ичида бир гуруҳи борки, мўминлар билан кофирлар орасида беқарорлик билан иккиланиб юришади. Улар тиллари билан Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирдик, деб айтадиган, ҳақиқатда эса ботинларида иймон келтирмаган ёлғончи мунофиқлардир.

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

(9)

9. Жоҳилликлари сабабли улар тилларида иймонни изҳор қилиб, дилларида куфрни яшириш билан Аллоҳни ва мўминларни алдаяпмиз, деб ўйлашади, ваҳоланки, фақат ўзларини алдашади. Чунки алдовлари охир-окибат ўзларига зиён келтиради. Ўта жоҳилликларидан ва диллари бузуқлигидан буни ўзлари ҳис қилишмайди.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا
يَكْذِبُونَ (10)

10. Дилларида шак-шубҳа ва фасод борлиги туфайли азоб-укубат келтирувчи гуноҳларга мубтало бўлишган. Аллоҳ уларнинг шак-шубҳаларини кучайтириб кўйди, ёлғончиликлари ва мунофиқликлари туфайли уларга аламли азоб бордир.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ
(11)

11. Уларга: “Ер юзида куфру маъсиятлар қилиш, мўминларнинг сирларини ёйиш ва кофирларни дўст тутиш билан бузғунчилик қилманглар”, деб насиҳат қилинса, ёлғончилик билан, гапдонлик қилиб: «Фақат бизгина ислоҳчилармиз», дейишади.

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ (12)

12. Улар қилаётган ва ислоҳ деб даъво қилишаётган бу иш аслида, айна фасоддир. Лекин, жоҳилликлари ва қайсарликлари сабабли ўзлари буни сезмайдилар.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا
إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِن لَّا يَعْلَمُونَ (13)

13. Мунофиқларга: «Сизлар ҳам саҳобалар иймон келтирганидек иймон келтиринглар – қалбдаги иймонни тил ва аъзолар билан тасдиқланглар», дейилса, улар тортишиб: «Биз ақли паст ва фикри саёз кимсалар тасдиқ қилганидек тасдиқлаб, ақлсизликда улар билан тенг бўламизми?!», дейишади. Шу боис Аллоҳ таоло уларга раддия бериб: «Огоҳ бўлингки, ақлсизлик фақат

уларга хос, улар ўзларининг адашиш ва зиёнкорликда эканларини ҳам билишмайди», деди.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ (14)

14. Мунофиқлар мўминларга йўлиққанда: «Биз ҳам худди сизлар каби иймон келтирдик», дейишади. Улар ҳузуридан кетиб, Аллоҳга қарши туғён қилувчи кофир пешволари ёнига боришганида, уларга ўзларининг куфр миллатида эканларини, уни тарк қилишмаганини, шунчаки, мўминларни мазахлаб, улар устидан кулиб юришганини таъкидлашади.

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (15)

15. Аллоҳ уларни масхара қилади ва яна ҳам кўпроқ адашиб-улоқиб юришлари учун уларнинг муҳлатларини узайтиради ва уларни мўминларни мазах қилишгани учун жазолайди.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبَحَتِ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ (16)

16. Ўша мунофиқлар жонларини (ўзлари учун) зиёнли бўлган савдога тикиб, иймонни ташлаб, ўрнига куфрни олдилар. Бу ишлари билан бирон фойда топиш ўрнига, аксинча, ҳидоятни бой бердилар. Бу эса очик зиёндир.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ (17)

17. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг рисолатларига дилда эмас, фақат тилда иймон келтириб, кейин кофир бўлган, ўзлари сезмаган ҳолда залолат зулматларида тентираб юрган, ундан чиқишни умид ҳам қилмайдиган ўша мунофиқларнинг ҳоли зулматли кечада ичларидан бир киши исиниш ва ёритиш мақсадида катта гулхан ёққан бир жамоанинг ҳолига ўхшайдики, гулхан ловуллаб, атрофни ёритиб турганда бирдан ўчиб қолиб, ҳаммаёқни зим-зиё қоронғулик қоплади ва гулхан эгалари қоронғуда ҳеч нарса кўролмади ва йўл тополмай қолдилар.

صُمُّ بكم عَمِي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ (18)

18. Улар ҳақни онгли равишда эшитишдан қар, уни сўзлашдан соқов, ҳидоят нуруни кўришдан кўрдирлар. Шунинг учун ўзлари тарк қилган ва залолатга алмаштириб юборган иймонга қайтолмайдилар.

أَوْ كَصِيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ (19)

19. Ёки мунофиқларнинг яна бир гуруҳи борки, баъзан уларга ҳақиқат зоҳир бўлади, баъзида эса у ҳақда шак-шубҳа қиладилар. Ўшаларнинг холи дашти биёбонда бораётган пайтларида устларига кучли жала куйиб юборган бир жамоанинг холига ўхшайдик, атрофни қат-қат зулматлар қоплагани, момақалдиқроқ гумбураб, чақмоқ чақиши ва оловли яшинлар даҳшатидан улар ўзларини йўқотиб, ўлимдан кўрққанларидан бармоқларини кулоқларига тикиб оладилар. Аллоҳ таоло кофирларни қамраб оловчидир, улар Ундан қочиб қутулмайдилар ва Уни ожиз қолдирилмайдилар.

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (20)

20. Чақмоқнинг ўткир нури уларнинг кўзларини кўр қилай дейди. Шу ҳолда, улар чақмоқ чаққан пайт унинг ёруғида йўл юриб олишади, чақмоқ тиниб, атрофни зулмат қоплагач, йўл тополмай, жойларида туриб қолишади. Аллоҳ уларга муҳлат бериб қўймаганида эди, кулоқларини қар, кўзларини кўр қилиб қўйган бўлар эди. У бунга ҳар вақт қодир ва албатта У ҳамма нарсага қодир Зотдир.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (21)

21. Эй инсонлар, сизларни Ўз неъматлари билан тарбият қилган Раббингизга ибодат қилинглар, Ундан кўрқинглар, Унинг динига қарши чиқманглар! Дарҳақиқат, У сизларни ҳам, сизлардан илгаригиларни ҳам Ўзи улардан рози бўлган ва улар ҳам Ундан рози бўлган тақводорлардан бўлишингиз учун яратган.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
(22)

22. Раббингиз осон-кулай ҳаёт кечирингиз учун сизларга ерни тўшама, осмонни эса мустаҳкам бино қилди, булутлардан ёмғир ёғдириб, у билан турли мевалар ва анвои хил набототларни сизларга ризқ қилиб чиқариб қўйди. Энди сизлар Аллоҳнинг яратиш ва ризқ беришда ягоналигини, ибодат қилинишга Унинг ўзигина лойиқлигини билатуриб, ибодатда Унга шериклар қилманглар!

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا
شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (23)

23. Агар сизлар – эй саркаш кофирлар – Биз бандамиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга туширган Қуръон ҳақида шак-шубҳада бўлсангиз ва унинг Аллоҳ хузуридан эмаслигини даъво қилсангиз, у ҳолда Қуръон сурасига ўхшаш биргина сура келтиринглар ва агар даъволарингиз рост бўлса, бу иш қўлидан келадиган барча кўмакчиларингизни ёрдамга чақиринглар!.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (24)

24. Агар ҳозир бундай қилолмасангиз – кейин ҳам ҳаргиз қилолмайсизлар – у ҳолда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга иймон келтириш ва Аллоҳ таолога итоат қилиш билан дўзах ўтидан сақланинглар! Бу ўтнинг ўтинлари одамлар ва тошлар бўлиб, у Аллоҳга ва пайғамбарларига кофир бўлганлар учун ҳозирлаб қўйилган.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ
قَبْلُ وَأْتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (25)

25. Эй Пайғамбар, иймон ва солиҳ амаллар эгаларига уларнинг дилларини қувончга тўлдирувчи хушхабар берингки, охиратда улар учун ғоят гўзал боғлар бор, улар ичидаги баланд касрлар ва серсоя дарахтлар остидан анҳорлар оқиб туради. Ҳар сафар Аллоҳ таоло уларни ўша боғларнинг меваларидан бирон лаззатли мева билан ризқлантирса, бу хил мева билан бундан олдин ҳам

ризқланган эдик-ку, дейишади. Аммо, унинг мазасини тотиб кўришгач, ранг, шакл ва кўринишда аввалги мевага ўхшагани ҳолда, таъм ва лаззатда бутунлай бошқа, янги бир мева эканини билишади. Улар учун жаннатларда бавл ва ҳайз каби хиссий (моддий) ҳамда ёлғон ва бадхулқлик каби маънавий нопокликлардан тамоман покиза жуфтлар бор. Улар жаннат неъматларига мангу ғарқ бўлиб яшайдилар, ўлмайдилар, ундан чиқарилмайдилар.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ
اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ
(26)

26. Аллоҳ таоло ҳақдан бирон нарсани, хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, ҳатто Аллоҳдан бошқа ҳар қандай маъбуднинг ожизлигига масал қилиб келтиргани каби пашша ва чивиндек энг ҳақир нарсани-да зарбулмасал қилиб келтиришдан уялмайди. Мўминлар Аллоҳ Ўзининг катта-ю кичик махлуқотини зарбулмасал қилиши остидаги ҳикматни биладилар. Аммо, кофирлар масхара қилиб: «Аллоҳ бу ҳақир ҳашоротларни масал қилиш билан нима демокчи ўзи?!», дейишади. Аллоҳ уларга жавоб берадики, бундан мурод имтиҳон ва мўминни кофирдан ажратишдир. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло бу масал билан кўп кимсаларни – уни мазахлашгани учун – ҳақдан буриб қўяди, бошқа кўп кишиларни эса иймон ва ҳидоятга яна-да муваффақ қилади. Аллоҳ таоло бирон кимсага зулм қилмайди. Зеро, У фақат Ўз тоатидан чиққанларнигина ҳақдан буриб қўяди.

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (27)

27. Аллоҳнинг тавҳид ва тоат борасида улардан олган, сўнг пайғамбарлар юбориш ва китоблар тушириш билан мустаҳкамлаган аҳдини бузадиган, қариндошлик алоқаларини узиш ва ерда фасод ёйиш каби Аллоҳнинг динига хилоф ишларни қиладиган кишилар – ўшалар дунё ва охиратда ҳақиқий зиёнкорлардир.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (28)

28. Эй мушриклар, қандай қилиб Аллоҳнинг ягона ҳақ илоҳлигини инкор қиласиз ва ибодатда бошқаларни Унга шерик қиласиз, ваҳоланки, ўз вужудингизда бунга қатъий далил-ҳужжатлар бор?! Ахир сизлар жонсиз

эдингиз, У сизларни пайдо қилди ва жон ато этди, кейин Ўзи сизларга белгилаб қўйган ҳаётни яшаб ўтганингиздан сўнг У сизларни вафот эттиради, сўнг қайта тирилиш кунида У сизларни яна ҳаётга қайтаради, сўнг ҳисоб-китоб қилиниш ва жазо-мукофот олиш учун Унинг ҳузурига қайтариласиз!

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ
فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (29)

29. Ягона Аллоҳнинг ўзигина ердаги сизлар фойдаланадиган неъматларнинг барчасини сизлар учун яратди, сўнг осмонларни яратишга қасд қилиб, уларни етти осмон қилиб ростлади. У ҳамма нарсани билувчи зотдир, Унинг – субҳанаҳу ва таоло – илми бутун махлуқотини қамраб олган.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ
فِيهَا مَنْ يَفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ
قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (30)

30. Эй Пайғамбар, одамларга айтишди, Раббингиз фаришталарга: «Мен ерда, уни обод қилишлари учун бир-бирига ўринбосар бўлиб ҳаётга келадиган қавмни (Одам ва унинг зурриётини) қилмоқчиман», деганида улар: «Эй Раббимиз, уларни яратишинг остидаги ҳикматни бизларга билдиргил. Ҳолбуки, уларнинг қиладиган иши ерда бузғунчилик қилиш ва зулму тажовуз билан қон тўкиш бўлса, биз эса Сенинг амрингга тўла бўйсинувчилармиз, Сени Ўз мақтовинг ва буюклигингга лойиқ бўлганидек поклаймиз, барча комиллик ва улуғлик сифатлари билан Сени улуғлаймиз», дедилар. Аллоҳ уларга: «Уларни яратиш остидаги сизлар билмайдиган етук ҳикматларни Ўзим биламан», деди.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي
بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (31)

31. Одам алайҳиссаломнинг фазлини кўрсатиб қўйиш учун Аллоҳ таоло унга барча нарсаларнинг номини билдирди, сўнг ўша ном эгаларини фаришталарга рўпара қилиб: «Ерни обод қилишга улардан (одамлардан) кўра биз ҳақлироқмиз, деган даъволарингизда ҳақ бўлсанглар, мана бу мавжудотларнинг номларини айтиб беринглар-чи», деди.

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(32)

32. Фаришталар: «Сени поклаймиз эй Раббимиз, бизда Ўзинг билдирганингдан бошқа илм йўқ. Албатта, ёлғиз Ўзинг барча махлуқотинг холини яхши билувчи ва тадбирингда Ҳаким зотсан», дедилар.

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ
لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَ (33)

33. Аллоҳ деди: «Эй Одам, фаришталарга улар билишдан ожиз бўлган мана бу нарсаларнинг номларини айтиб бер». Одам уларга айтиб бергач, Аллоҳ фаришталарга деди: «Мен сизларга айтдим-ку, осмонлару ерда сизларга махфий бўлган барча нарсани биламан, сизлар ошкор қиладиган ва яширадиган нарсаларни ҳам биламан».

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (34)

34. Эй Пайғамбар, сиз одамларга Аллоҳ Одамни иззат-икром қилганини айтиб беринг, ўшанда Аллоҳ фаришталарга: «Одамга эҳтиром кўрсатиб ва фазлини изҳор қилиб, сажда қилинглар!», деганида ҳаммалари итоат қилдилар, фақат Иблис кибр ва ҳасад қилганидан саждадан бош тортиб, Аллоҳни инкор қилувчи ва Унинг амрига итоатсиз кимсалардан бўлди.

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (35)

35. Аллоҳ деди: «Эй Одам, жуфтинг Ҳавво билан бирга жаннатни маскан тутинглар, унда истаган жойингизда, истаганингизча меваларидан еб хузурланинглар, фақат мана бу дарахтга яқинлашманглар, акс ҳолда гуноҳга ботиб, Аллоҳнинг амрига тажовуз қилувчилардан бўлиб қоласизлар».

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (36)

36. Шайтон уларни гуноҳга туширди: уларга васваса қилиб, ўша дарахт мевасидан тоттирди ва икковларини жаннат ва унинг неъматларидан чиқарилишларига сабабчи бўлди. Аллоҳ уларга: «Бир-бирингизга – яъни, Одам ва Ҳавво шайтон билан – душман бўлган ҳолда ерга тушинглар, сизлар учун ерда ўрнашиб яшаш ва ажалларингиз етгунича ундаги нарсалардан фойдаланиш имкони берилгай», деди.

فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (37)

37. Сўнг Одам Аллоҳ унга илҳом қилган тавба ва истиғфор калималарини қабул қилиш билан қарши олди, улар Аллоҳ таолонинг: «Эй Раббимиз, биз ўз жонимизга зулм қилдик, агар Сен бизни мағфират қилмасанг ва раҳм қилмасанг, аниқ зиёнкорлардан бўлиб қоламиз» (Аъроф: 23) деган сўзлари эди. Сўнг Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилди ва гуноҳини кечирди. Зотан, У тавба қилган бандаларининг тавбаларини қабул қилувчи, уларга Раҳмли Зотдир.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبَعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (38)

38. Аллоҳ уларга деди: «Барчангиз жаннатдан тушинг, сизларга ва ортингиздан келувчи зурриётингизга Менинг ҳузуримдан ҳаққа йўлловчи ҳидоят келгай. Ким Менинг ҳидоятимга эргашса, улар учун ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар бўлмас, улар қўлларидан кетган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмаслар».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (39)

39. Кофир бўлган ва Бизнинг тиловат қилинадиган оятларимизни ва тавҳидимизга далил бўлувчи оят-аломатларимизни ёлғон санаган кимсалар – ана ўшалар мангу дўзахда қолгайлар ва ундан ҳеч қачон чиқарилмагайлар.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ (40)

40. Эй Яъқуб авлоди (Бани Исроил), сизларга инъом этган кўпдан-кўп неъматларимини ёдга олинглар ва Менга шукр қилинглар! Менинг китобларимга ва барча пайғамбарларимга иймон келтиришингиз ва шариатларимга амал қилишингиз ҳақидаги аҳдимга – амримга тўла амал қилинглар! Шундай қилсангиз, Мен ҳам сизларга ваъда қилганим бу дунёдаги

рахмат ва охиратдаги нажотни тўла-тўқис ато этаман. Фақат Мендангина кўрқинглар! Аҳдни бузсанглар ва Менга кофир бўлсанглар, азобимдан ҳазир бўлинглар!

وَأْمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا
تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ (41)

41. Эй Бани Исроил, пайғамбарим ва элчим Муҳаммадга нозил қилганим, саҳиҳ (бузилмаган шаклдаги) Тавротдан ўзингиз билган нарсаларга мувофиқ ҳолдаги Куръонга иймон келтиринглар, аҳли китоблар ичидан унга кофир бўладиган дастлабки гуруҳ бўлманглар! Менинг оятларимни қийматсиз ўткинчи дунё матоларига алмаштирманглар, фақат Менга тоат-ибодат қилинглар ва Менга осий бўлишни бас қилинглар!

وَلَا تَلْبَسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (42)

42. Мен сизларга баён қилган ҳақни ўзингиз тўқиб чиқарган ботилга аралаштирманглар, китобларингизда мавжуд бўлган, Аллоҳнинг пайғамбари ва элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сифатлари борасидаги очик ҳақиқатни беркитманглар, сизлар уларни қўлларингизда бўлган китоблардаги битиклардан ўқиб, билиб турибсиз.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (43)

43. Намозни Аллоҳнинг пайғамбари ва элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўрсатиб берганидек тўғри кўринишда адо этиш, фарз закотни белгиланган кўринишда ўташ, унинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) умматидан руку қилувчилар билан бирга бўлиш билан Ислом динига кирилинглар!

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا
تَعْقِلُونَ (44)

44. Сизларнинг ҳолингиз ва олимларингиз ҳоли нақадар кабиҳки, одамларни яхшиликларга чорлаб, ўзингизни унутасиз, ўзингизни энг буюк яхшилик бўлган Исломга чорламайсиз! Ҳолбуки, сизлар Таврот ўқийсиз, унда Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сифатлари ва у зотга иймон келтириш вожиблиги битилган! Ақлингизни тўғри ишлатсангиз бўлмайдими?!

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (45)

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (46)

45-46. Барча ишларингизда сабрнинг ҳамма турлари билан, шунингдек намоз билан мададланинглар! Албатта, намоз Аллоҳдан кўрқадиган, Унинг ҳузуридаги ажру-савобларни умид қиладиган, ўлгандан сўнг албатта Раббиларига йўлиқишларига ва қиёмат куни ҳисоб-китоб учун Унинг ҳузурига қайтишларига ишонадиган ўзларини ҳокисор тутувчи зотлардан бошқаларга оғирдир.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (47)

47. Эй Яъқуб авлоди, сизларга берган кўплаб неъматларимни эсланглар ва уларнинг шукрини адо этинглар. Кўплаб пайғамбарлар ва Тавроту Инжил каби китоблар нозил қилиш билан сизларни ўз замонангизда бутун олам аҳлидан афзал қилганимни эсланглар!

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (48)

48. Биров бировнинг бирон ҳожатига ярамайдиган, Аллоҳ кофирлар ҳақида ҳеч кимнинг шафоатини-воситачилигини қабул қилмайдиган, улардан ер юзининг бутун бойлигини бўлса-да, тўлов сифатида қабул қилмайдиган, уларга ёрдам бериш ва азобдан қутқариб олиш ҳеч кимнинг қўлидан келмайдиган кундан – қиёмат кунидан кўрқинглар!

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ (49)

49. Сизларни Фиръавн ва унинг тобелари зулмидан қутқарган пайтимизда ато этган неъматимизни эсланглар. Ўшанда улар сизларга жуда қаттиқ азоблар тоттираётган, ўғилларингизни бирма-бир тиғдан ўтказиб, қизларингизни хорлик ва чўрилик учун тирик қолдираётган эдилар. Буларнинг барида сизлар учун Раббингиз тарафидан имтиҳон, сизларни ундан қутқаришида эса барча асрларда, барча авлодларингиз томонидан Аллоҳ таолога шукроналик бажо келтиришни вожиб қиладиган улкан неъмат бордир.

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنْظُرُونَ

(50)

50. Биз сизлар учун денгизни ўртасидан бўлиб, унда куп-курук йўллар очган ва сизлар ундан ўтиб олган пайтдаги, сизларни Фиръавн ва унинг қўшинидан ҳамда сувга чўкиб ҳалок бўлишдан қутқарган пайтдаги неъматимизни эсга олинглар! Фиръавн ва унинг қўшини сизлар юриб ўтган йўлга кирганларида Биз уларни сизларнинг кўз олдингизда ҳалок қилдик.

وَإِذْ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ (51)

51. Сизларга ҳидоят ва нур бўлиши учун Тавротни нозил қилишга Мусо билан қирқ кечага ваъдалашган пайтимиздаги неъматимизни эсланглар! Сизлар Мусонинг шу озгина муддат ораларингизда йўқлигидан фойдаланиб, ўз қўлларингиз билан ясаган бузокни Аллоҳнинг ўрнига маъбуд қилиб олдингиз – бу эса энг ёмон куфрдир — ва сизлар бузокни олиҳа қилиб олиш билан зулм қилувчи бўлдингиз.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (52)

52. Сўнг шояд фазлу неъматлари учун Аллоҳга шукр қиларсизлар ва куфру туғёнда давом этмассизлар деб, Мусо қайтиб келганидан кейин сизларнинг бу кабиҳ қилмишингизни кечирдик ва тавбаларингизни қабул қилдик.

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (53)

53. Залолатдан ҳаққа йўлланишларингиз учун ҳақ билан ботил ўртасини ажратувчи Китобни – Тавротни Мусога берган пайтимиздаги сизларга бўлган неъматимизни эсланглар.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (54)

54. Мусо қавмига: «Эй қавмим, сизлар бузокни илоҳ қилиб олиш билан ўзингизга зулм қилдингиз, энди бир-бирингизни қатл қилиш билан Яратувчингизга тавба қилинглар, Яратувчингиз наздида шундай қилишингиз абадий дўзахда қолишингиздан кўра яхшироқдир», деган пайтидаги неъматимизни эсланглар! Ўшанда сизлар бу буйруққа бўйсундингиз, Аллоҳ

марҳамат қилиб, тавбаларингизни қабул қилди. Зотан, У тавба қилган бандаларининг тавбаларини қабул қилувчи, уларга меҳрибон Зотдир.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ
الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (55)

55. Эсланглар, сизлар: «Эй Мусо, то Аллоҳни ўз кўзимиз билан кўрмагунимизча сендан эшитаётганимиз сўзлар Аллоҳнинг каломи эканига асло ишонмаймиз», дедингиз. Шунда кўз ўнгингизда осмондан ўт (чақмоқ) тушиб, гуноҳларингиз ва Аллоҳга нисбатан одобсизларча журъатингиз сабабли сизларни ҳалок қилди.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (56)

56. Яшин билан ҳалок бўлганингиздан сўнг сизларни Аллоҳнинг неъматига шукр қилишингиз учун қайта тирилтирдик.

Бу ўлим улар учун жазо бўлди, сўнг Аллоҳ таоло уларни ажалларини тўла қилишлари – яъни, ўзларига белгилаб қўйилган умрларини охиригача яшашлари учун қайта тирилтирди.

وَوَضَّلْنَا عَلَيْكُمْ الْعِمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (57)

57. Ерда сарсон-саргардон бўлиб юрган пайтларингизда сизларга ато этган неъматимизни эсланглар, ўшанда булутни сизларга қуёш иссиғидан сақловчи соябон қилдик, сизларга “ман” – таъми асалдек, елимсимон ширинлик (ҳолва) ва “салва” – беданасимон қушларни тушириб бердик, сизларга: «Биз сизларга ризқ қилиб берган покиза емишлардан енглар ва динингизга хилоф иш қилманглар!», дедик, бироқ сизлар бу буйруғимизга амал қилмадингиз. Улар неъматларга нонкўрлик қилишлари билан бизга зулм қилишмади, балки ўзларига зулм қилишарди, чунки зулмнинг оқибати ўзларига қайтувчидир.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاَدْخُلُوا
الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ (58)

58. Сизларга: «Байтул Макдис (Куддус) шаҳрига киришлар, унинг пок егуликларидан истаган жойингизда истаганингизча тановул қилишлар. Шаҳар дарвозасидан кираётган пайтингизда Аллоҳга эгилиб, ҳокисорлик билан: «Эй Раббимиз, бизнинг гуноҳларимизни ўчиргин» денглар. Шунда дуоларингизни ижобат қиламиз ва сизларни афв қилиб, гуноҳларингизни яширамиз, Биз

муҳсинларга (ғўзал амал қилувчиларга) амаллари сабабли зиёда ажру савоблар ато этамиз», деган пайтимиздаги неъматимизни эсланглар.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (59)

59. Бани Исроил ичидаги адашган зулмкор кимсалар Аллоҳнинг сўзини бошқа сўзга алмаштиришди, сўзда ҳам, амалда ҳам тескари иш қилиб, шаҳарга ерга ўтирган ҳолларида думбалари билан судралиб киришди, (“хиттотун” – гуноҳларимизни кечир, деган сўз ўрнига) “хаббатун фий шаъратин” (соч толасидаги бир дона дон) деган маъносиз сўз айтиб, Аллоҳнинг динини мазах қилишди. Шундан сўнг Аллоҳ таоло саркашликлари ва Аллоҳнинг тоатидан чиққанлари сабабли улар устига осмондан азоб туширди.

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثُّوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (60)

60. Сахрода ташналик ҳолида эканингизда, Мусо Бизга илтижо қилиб, қавмига сув сўраган пайтида сизларга ато этган неъматимизни эсланглар. Биз унга: «Ҳассангни тошга ургин», дедик. У ҳассасини тошга ургач, ундан қабилалар сонича – ўн иккита чашма отилиб чиқди, талашиб-тортишмасликлари учун ҳар бир қабиллага ўзига хосланган чашмани билдирилди. Биз уларга: «Аллоҳ берган ризқдан еб-ичинглар ва ер юзида бузғунчилик қилиб юрманглар!», дедик.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلِهَا قَالَ أَتَسْتَبِدُّونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبُطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مِمَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (61)

61. Эсланглар, сизларга ширин ҳолва ва лаззатли қуш гўштини туширганимизда сизлар одатдагидек, яна неъматга ношукурлик қилдинглар, давомий бир хил емишдан зерикиб, малолланиб: «Эй Мусо, биз кунлаб ўзгармас бир хил таомга асло чидай олмаймиз, биз учун Раббингга дуо қил, У бизга ерда ўсадиган сабзавот ва кўкатлардан, тарра ва ейиладиган дон-дунлардан, адас (ясмиқ) ва пиёзлардан чиқариб берсин», деддинглар. Мусо бу талабларни ёқтирмасдан: «Аллоҳ сизларга ихтиёр этган фойдали ризқни ташлаб, шу қадри паст нарсаларни талаб қиласизларми?! Сизлар мана бу саҳродан чиқиб, истаган шаҳарингизга тушинглар, нафсингиз тилаган нарсаларни дала ва бозорларда мўл-кўл топасизлар», деди. Тушиб боришгач, ҳар бир ўринда ўз танловларини Аллоҳнинг танловидан устун қўйишлари ва ўз хоҳиш-истакларини Аллоҳнинг улар учун танлаган нарсадан афзал кўришлари ўзларига ҳам билинди. Шунинг учун ҳам доимий хорлик ва тубанлик сифати уларга ёпишди, Аллоҳнинг динидан юз ўгиришгани, Аллоҳнинг оятларини инкор қилишлари ва пайғамбарларни зулму тажовуз билан ўлдиришлари сабабли улар Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлган ҳолда ортга қайтишди. Бу эса осийликлари ва Раббиларига нисбатан ҳаддиларидан ошишлари сабабли бўлди.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (62)

62. Аллоҳни ва Унинг пайғамбарларини тасдиқ қилувчи ва Унинг шариатига амал қилувчи ушбу умматдан бўлган мўминлар, шунингдек, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам пайғамбар бўлишларидан илгари яшаган яҳудий, насроний ва собиълардан (бирон муайян динга эргашмаган, табиий фитрат устида қолган қавмлардан) иборат ўтмиш халқлар – ана ўшалар ҳаммаси агар Аллога ҳамда қайта тирилиш ва жазо кунига чин дилдан ишонсалар, Аллоҳ рози бўладиган амалларни қилсалар, уларнинг ажру савоблари Раббилари ҳузурида собитдир. Уларга ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар йўқдир, эришолмаган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмайдилар. Аммо, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламини бутун башариятга расулар ва набийларнинг яқунловчиси қилиб юборилганидан кейин Аллоҳ таоло у зот олиб келган диндан – Исломдан бошқа бирон динни ҳеч кимдан қабул қилмайди.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (63)

63. Эй Бани Исроил, Биз сизлардан Аллоҳга иймон келтиришга ва ёлғиз Унга ибодат қилишга қатъий аҳдни олган ва устингизда Тур тоғини кўтариб: «Биз сизларга берган китобни жиддийлик ва ва қунт билан ушланглар ва уни ёдда тутинглар, акс ҳолда устингизга тоғни тўнтариб қўямиз, Мендан такво

килишингиз ва азобимдан қўрқингиз учун Тавротни сўзу амалда асло унутманглар», деб айтганимизни эсланглар.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ (64)

64. Сўнг, тоғни устингизда кўтариб туриб аҳду-паймонингизни олганимиздан кейин ҳам, доимги одатингизга кўра, яна хилоф қилдингиз, яна осийлик қилдингиз. Агар сизларга Аллоҳ фазлу марҳамат кўргизиб, тавбаларингизни қабул этмаганида ва гуноҳларингизни кечирмаганида эди, дунё-ю охиратда зиёнкорлардан бўлиб қолардингиз.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ (65)

65. Эй яҳудийлар, шанба кунини улуғлаш борасидаги аҳдларида Аллоҳга осийлик қилган қишлоқ аҳлидан бўлган аجدодларингиз бошига не бало тушганини билдингиз. Улар шанба куни балиқ овлаш қасдида ҳовузлар казиб, тўр ташлаб кўйиб, тушган балиқларни якшанба куни овлаш орқали ҳаромга хийла қилишди. Шу қилмишлари сабабли Аллоҳ уларни қувилган хор-зор маймунларга айлантириб қўйди.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (66)

66. Биз бу қишлоққа ва унинг аҳли бошига келган балони ўша даврдаги шаҳар-қишлоқлар аҳлига ва улардан кейин келиб, худди шундай гуноҳларни қилувчиларга ибрат қилдик. Шунингдек, уни солиҳ кишиларга ўзларини ҳақ устида эканларини билиб, унда сабот билан туришлари учун эслатма қилиб қўйдик.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُؤًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ (67)

67. Эй Бани Исроил, аждодингизнинг жиноятини, саркашликларини ва Мусо алайҳис-салоту вас-салом билан кўп талашиб-тортишишларини эсланглар. Мусо уларга: «Аллоҳ сизларга бир сигир сўйишни амр этмокда», деганида улар кибру ҳаво билан: «Сен бизни камситиш ва масхарага нишон қиляяпсанми?!», дейишди. Шунда Мусо уларга: «Мазах қилувчи жоҳиллардан бўлиб қолишдан Аллоҳ паноҳ беришини сўрайман», деди.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالِ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ
وَلَا بَكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ (68)

68. Улар: «Раббингга дуо қилиб сўра, У бизга бу сигирнинг васфини очик баён қилсин», дейишди. Мусо деди: «Аллоҳ айтмоқдаки, у сигирнинг сифати – ўта қари ҳам, ўта ёш ғунажин ҳам бўлмаслиги, балки ўрта ёшли сигир бўлишидир. Бас, энди Раббингизнинг буйруғини адо этишга шошилиңлар».

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالِ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ
فَاعِغْ لَوْنُهَا تَسْرُ النَّاطِرِينَ (69)

69. Улар яна баҳсга киришиб: «Раббингга дуо қилиб сўра, бизга унинг рангини баён қилсин», дейишди. Мусо деди: «Аллоҳ айтмоқдаки, у кўрган кишининг кўзини қувнатадиган тўқ сариқ сигир бўлсин».

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهُ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ
اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ (70)

70. Бани Исроил Мусога яна: «Раббингга дуо қилиб сўра, бизга унинг юкорида айтилгандан бошқа белгиларини ҳам баён қилсин. Чунки, бундай сифатдаги сигирлар кўп, қай бирини танлаш бизга ноаниқ бўлиб қолди. Биз иншооллоҳ, ўша буюрилган сигирни топиб сўямиз», дейишди.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذُلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ
مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ
(71)

71. Мусо деди: «Аллоҳ айтмоқдаки, у хор бўлиб, ер хайдамайдиган, экин суғоришда ишлатилмайдиган, барча айбу нуқсондан холи, ўз рангидан бошқа бирон ранги-аломати бўлмаган сигирдир». Улар: «Мана энди у сигирнинг белгиларини тўла-тўқис келтирдинг», дейишди ва узоқ пайсалга солишлардан кейин айтилган сигирни сўйишга мажбур бўлишди, саркашликлари сабаб бу иш амалга ошмай қолаёзди. Ортиқча саволларни кўпайтиришгани учун Аллоҳ ҳам уларга ишларини қийинлаштириб қўйди.

وَإِذ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (72)

72. Эсланглар, сизлар бир жон (эгаси)ни ўлдириб кўйиб, у ҳақда жанжаллашиб қолган ва ҳар ким ўзидан қотиллик тухматини даф қилган эди. Аллоҳ сизлар яшираётган нарсани юзага чиқарувчидир.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ (73)

73. Шунда Биз: «Ўлдирилган одамни шу сўйилган сигирнинг бир бўлаги билан уринглар, шунда Аллоҳ уни тирилтиради ва қотили кимлигини ўзи айтиб беради», дедик. Улар шундай қилишгач, ўликка жон битиб, қотилини айтиб берди. Худди шунга ўхшаш, Аллоҳ қиёмат куни ўликларни тирилтиради ва ақлларингизни юргизиб, Унга осий бўлишдан тийилишингиз учун сизларга – эй Бани Исроил – Ўзининг комил қудратига далил бўлувчи мўъжизаларини кўрсатади.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ
مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ
الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
(74)

74. Лекин, сизлар бундан фойда олмадинглар. Чунки, шундоқ ғайриоддий мўъжизалардан кейин дилларингиз қотиб, дағаллашиб кетди. Уларга яхшилик сизиб кирмади. Дилларингиз Биз сизларга кўрсатган оят-аломатларни кўриб ҳам юмшамади. Охир-оқибат қотиб тошга айланди, балки тошдан-да қаттиқлашди. Зеро, айрим тошлар бўладик, сурилиб, кенгайиб, ораларидан сувлар оқиб, дарёларга айланиб кетади. Айрим тошлар ёрилиб, бўлиниб, ичидан чашма ва булоқлар отилиб чиқади. Айрим тошлар Аллоҳнинг ҳайбатидан қўрқиб тоғларнинг тепасидан думалаб тушади. Аллоҳ сизлар қилаётган ишлардан ғофил эмас.

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ
يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (75)

75. Эй мусулмонлар, Бани Исроилнинг қилмишларини унутдингизми, динингизни яҳудлар тасдиқ этишидан умидвор бўлдингизми?! Ваҳоланки, уларнинг олимлари Аллоҳнинг Тавротдаги каломини эшитишар, сўнгра унинг ҳақиқатини англаб етганларидан кейин тўғри маъносидан бошқасига буриб, ёки

лафзларини бошқача қилиб, ўзгартириб юборишар эди. Оламлар Раббининг каломини қасддан ўзгартираётганларини билиб туриб, шундай қилишарди.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِعَضُوبِهِمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا
أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
(76)

76. У яхудийлар мўминларга йўлиққанларида тилларида: «Биз ҳам сизларнинг динингизга ва Тавротда башорати келган пайғамбарингизга иймон келтирдик», дейишади. Ўша яхудий мунофиқлар ўзлари ёлғиз қолганларида бир-бирларига танбеҳ бериб: «Муҳаммад ҳақида Тавротда Аллоҳ сизларга баён қилган нарсаларни мўминларга айтиб кўясизларми, ахир бу қиёмат куни Раббингиз ҳузурини ўзингизга қарши ҳужжат бўлади-ку! Ақлингизни ишлатиб эҳтиёт бўлмайсизларми?!», дейишади.

أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ (77)

77. Шу қадар жиноятларни қилишадими, ахир Аллоҳ уларнинг яшираётган ишларини ҳам, ошкор қилаётган ишларини ҳам билувчи эканини билмайдиларми?!

وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيٍّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ (78)

78. Яхудлар орасида бир гуруҳи борки, ўқиш ва ёзишни билмайди, Тавротни ва унда баён қилинган Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг белгиларини билмайди, бу борада уларда фақат уйдирмалар ва бузук гумонлар бор, холос.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُوبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا
يَكْسِبُونَ (79)

79. Китобни ўз қўллари билан ёзиб, кейин уни Аллоҳ пайғамбари Мусо алайҳиссаломга туширган китобга тамомила зид бўлгани ҳолда, эвазига дунё матосини қўлга киритиш учун: «Бу Аллоҳ ҳузуриндан келган», деб айтадиган баднафс яхуд олимларига қаттиқ азоб ва ҳалокат бўлсин! Ана шу ботилни қўллари билан ёзганликлари сабабли уларга ҳалокатли азоб бўлсин! Бунинг эвазига улар қўлга киритадиган пора ва бошқа ҳаром моллар сабабли уларга ҳалокатли азоб бўлсин!

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا
فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (80)

80. Бани Исроил: «Охиратда бизга фақат санокли кунларгина дўзах ўти етади», деди. Эй Пайғамбар, сиз уларнинг даъволарини пучга чиқариб, айтингки: «Бу ҳақда сизларда Аллоҳ берган аҳд борми? Зотан, Аллоҳ Ўз аҳдига асло хилоф қилмайди! Йўқ, сизлар ўз ёлғон даъволарингиз билан Аллоҳ номидан билмаган нарсаларингизни айтмоқдасиз».

بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ (81)

81. Аллоҳнинг ўзгармас ҳукми шуки, кимда-ким гуноҳлар қилса ва охи-роқибат гуноҳлари уни куфрга тортса, гуноҳлари ҳар тарафдан уни ўраб, эгаллаб олса – бу эса Аллоҳга ширк келтирган кимсаларда содир бўлади – ана ўшалар дўзахда мангу қолувчи мушрик ва кофирлардир.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ (82)

82. Бунинг муқобилида Аллоҳнинг яна бир ўзгармас ҳукми шуки, Аллоҳни ва пайғамбарларини чин дилдан тасдиқлаган ва Аллоҳнинг пайғамбарларига ваҳий қилган шариатига мувофиқ амал қилган кишилар – ана ўшалар охиратда жаннатда мангу қолувчилардир.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَرِزْقِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ (83)

83. Эсланг эй Бани Исроил, шериксиз, ягона Аллоҳнинг ўзига ибодат қиласизлар, ота-она ва қариндошларга, етимларга (оталари вафот этган балоғатга етмаган болаларга) ва мискинларга (эҳтиёжларига етарли нарсага эга бўлмаган муҳтожларга) яхшилик қиласизлар, одамларга яхши гапларни гапирасизлар, намозни адо этасизлар ва закотни ўтайсизлар, деб сизлардан қатъий аҳд олган эдик. Кейин сизлар юз ўгирдинглар ва аҳдни буздинглар – фақат оз сонли кишиларгина аҳдларида турди – ва сизлар юз ўгиришда давом этиб турибсизлар.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ (84)

84. Эсланг эй Бани Исроил, Тавротда сизлардан бир-бирингизнинг конингизни тўкишни ва бир-бирингизни диёрларингиздан хайдаб чиқаришни ҳаром қилувчи қатъий аҳдни олган эдик, сўнг сизлар бунинг тўғрилигига гувоҳ бўлган ҳолда эътироф этган эдинглар.

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفْئُومُونَ بَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (85)

85. Кейин сизларнинг ўзингиз – эй яхудлар – бир-бирингизни ўлдирмоқдасиз, баъзиларингиз баъзиларингизни диёрларидан хайдаб чиқармоқда, сизлардан ҳар бир гуруҳ ўз биродарларига қарши зулму тажовуз билан душманлар ёрдамида қувватланмоқда. Агар улар душманлар қўлида асир бўлган ҳолда ҳузурингизга келишса, товон тўлаб асирликдан қутқариб олишга ҳаракат қилмоқдасизлар. Ҳолбуки, уларни диёрларидан хайдаб чиқаришингиз сизлар учун ҳаром қилинган эди. Таврот ҳукмларидан баъзиларига иймон келтириб, баъзиларига кофир бўлиб, қилаётган бу ишларингиз нақадар қабиҳ! Ичларингиздан бундай ишни қиладиган кимсаларнинг жазоси дунёда хорлик ва расволикдир, охиратда эса Аллоҳ уларни даҳшатли дўзах азобига дучор этади. Аллоҳ сизлар қилаётган ишлардан ғофил эмасдир.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (86)

86. Ана ўшалар охират ўрнига дунё ҳаётини ихтиёр қилган кишилардир. Улардан азоб енгиллатилмас ва уларга Аллоҳнинг азобидан қутқариб олувчи бирор ёрдамчи бўлмас.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ

مَرِيَمَ الْبَيْنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدْسِ أَفَكَلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى
أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ (87)

87. Биз Мусога Тавротни бердик, унинг ортидан Бани Исроилдан бўлган пайғамбарларни бирин-кетин юбордик, Ийсо ибн Марямга очик мўъжизалар бердик ва уни Жибрийл алайҳиссалом билан қувватладик. Ҳар қачон сизларга пайғамбар Аллоҳ ҳузуридан нафсингизга ёқмайдиган ваҳийни келтирса, такаббурлик қилиб, бир гуруҳини ёлғончи санаб, бир гуруҳини ўлдирасизларми?!

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ (88)

88. Бани Исроил Аллоҳнинг пайғамбари ва элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Бизнинг дилимиз берк, унга сенинг сўзинг ўтмайди», дедилар. Аслида ундай эмас, балки уларнинг диллари лаънатланган ва уларга мухр уриб қўйилгандир. Улар куфру инкорлари сабабли Аллоҳнинг раҳматидан қувилганлар. Улар ўзларига нафи тегмайдиган даражада жуда оз иймон келтирадилар.

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ
يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ
عَلَى الْكَافِرِينَ (89)

89. Уларга Аллоҳ ҳузуридан ўзларида бўлган Тавротни тасдиқловчи китоб – Қуръон келганида уни рад этдилар ва Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг пайғамбарликларини инкор қилдилар. Ҳолбуки, илгари у зот пайғамбар қилиб юборилмай туриб, араб мушрикларига қарши ундан ёрдам кутишар, «охирзамон пайғамбари чиқиш вақти яқин қолди, биз унга эргашиб, у билан бирга сизларга уруш қиламиз», дейишарди. Барча сифатларини ва ростлигини ўзлари яхши билган пайғамбар келганида эса уни инкор қилиб, ёлғончига чиқардилар. Аллоҳнинг элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ва Аллоҳ у зотга ваҳий қилган Қуръонга кофир бўлган ҳар бир кимсага Аллоҳнинг лаънати бўлсин!

بُسْمًا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ
مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ (90)

90. Бани Исроил ўзлари учун нақадар ёмон нарсани ихтиёр этди – Аллоҳ пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга Ўз фазли билан Қуръон нозил қилганига ҳасад қилиб, иймонга куфрни алмаштириб олишди. Аввал Тавротни ўзгартириб юборганлари сабабли Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлишгани ортидан, энди Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни инкор этишлари сабабли яна бир бор Аллоҳнинг ғазаби билан қайтдилар. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг пайғамбарликларини инкор қилувчи кимсаларга хорловчи азоб бордир.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ
بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ
قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (91)

91. Баъзи мусулмонлар яҳудийларга: «Аллоҳ туширган Қуръонга иймон келтиринглар», десалар, улар: «Биз ўз пайғамбарларимизга туширилган нарсаларга иймон келтирамиз», дейишади ва Аллоҳ кейин нозил қилган нарсани – ўзларида (Тавротда) бўлган нарсани тасдиқ этувчи ҳақ Қуръонни инкор қилишади. Агар улар ўз китобларига ростдан иймон келтиришганда эди, уларни тасдиқ этиб келган Қуръонга ҳам албатта иймон келтиришган бўларди. Эй Муҳаммад, сиз уларга айтинг: «Агар Аллоҳ сизларга туширган нарсага иймон келтирувчи бўлсангиз, нега у ҳолда илгари Аллоҳнинг пайғамбарларини ўлдирар эдинглар?!»

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ
ظَالِمُونَ (92)

92. Аллоҳнинг пайғамбари Мусо сизларга ўзининг рост пайғамбарлигига далил бўлувчи тўфон, чигиртка, бит, бақа каби Қуръонда зикр қилинган очиқ-равшан мўъжизаларни олиб келди. Шундай бўлса ҳам, Мусо Рабби билан ваъдалашган жойга кетганида сизлар Аллоҳ белгилаб берган ҳаддингиздан ошиб, бузоқни маъбуда қилиб олдингиз.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَأَسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ
بِسْمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيْمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (93)

93. Эсланглар, сизлардан Мусо келтирган Тавротни қабул қилиш ҳақида катъий аҳд олгандик, сизлар аҳдни буздинглар, Биз Тур тоғини бошларингиз

устиди кўтариб туриб: «Биз сизларга берган нарсани жиддий ушланг, кулок солинг ва итоат қилинг, акс ҳолда ушбу тоғни устингизга ташлаб юборамиз», дедик, кейин сизлар: «Сўзингни эшитдик ва амрингга осий бўлдик», дедингиз. Чунки, куфрда давом этишингиз сабабли бузоққа ибодат дилларингизга ўрнашиб кетганди. Уларга айтинг, эй Пайғамбар: «Аллоҳ сизларга туширган нарсага иймон келтирган бўлсангиз, иймонингиз сизларга буюраётган куфр ва залолат нақадар ёмон!».

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ
فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (94)

94. Эй Пайғамбар, ўзларини Аллоҳнинг яқин дўстлари, Унинг болалари ва суюклилари, деб даъво қилишлари сабабли, жаннат фақат бизга хос, бошқа одамларга эмас, деб даъво қилаётган яҳудийларга айтинг: «Агар иш шундай бўлса, у ҳолда сизларданми, бошқаларданми, кимда-ким ёлғончи бўлса, унга ўлим тилаб, дуо қилинглари-чи, даъволарингиз рост бўлса».

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (95)

95. Улар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳақ-рост пайғамбар эканларини, ўзларининг эса ёлғон даъво қилаётганларини билишгани боис, шунингдек, жаннатдан маҳрум бўлиш ва дўзахга тушишга олиб борувчи куфру исёнларга гирифтор бўлганлари сабабли, ҳаргиз бундай дуо қилиша олмайди. Аллоҳ таоло бандалари орасидаги золим кимсаларни яхши билувчидир, У уларга қилмишларига яраша жазо беради.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ
لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْحَزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ
بِمَا يَعْمَلُونَ (96)

96. Эй Пайғамбар, сиз яҳудларнинг ҳаётга ғоят ҳарисликларини, ҳар қанча хор ва шарафсиз ҳаёт бўлса-да, узунроқ умр кўришга қаттиқ рағбат қилишларини, узун умр кўришга бўлган рағбатлари мушрикларнинг рағбатидан ҳам ортиқ эканини кўрасиз. Айрим яҳудийлар минг йил умр кўришни орзу қилади. Бироқ, шунча узоқ умр кўрган тақдирда ҳам, бу уни Аллоҳнинг азобидан узоқлаштира олмайди. Аллоҳ таолога уларнинг ҳеч бир иши махфий эмас, У уларни барча қилмишларига яраша, ўзлари лойиқ бўлган азоб билан албатта жазолайди.

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيْلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا

بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ (97)

97. Эй Пайғамбар, “Фаришталар ичидан Жаброил бизнинг душманимиз” деб айтган яхудларга айтилки, ким Жаброилга душман бўлса, Жаброил Аллоҳнинг изни билан ўзидан олдинги китобларни тасдиқ этувчи, ҳаққа йўлловчи ва уни тасдиқ этувчиларга дунё-ю охиратда барча яхшиликлар хушхабарини берувчи бўлган Қуръонни сизнинг қалбингизга туширгандир.

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ (98)

98. Ким Аллоҳга, Унинг фаришталарига, Унинг инсон ва фаришталардан бўлган элчиларига, хусусан, Жаброил ва Микоилга душман бўлса, – чунки яхудийлар Жаброилни ўзларига душман, Микоилни дўст деб билишарди. Аллоҳ таоло уларга эълон қилдики, ким бу икки улуғ фариштадан бирларини душман тутса, иккинчисини ҳам душман тутган бўлади ва шунингдек Аллоҳни ҳам душман тутган бўлади, – зотан Аллоҳ таоло Ўз элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга нозил қилган нарсани инкор қилувчилар душманидир.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ (99)

99. Эй Пайғамбар, Биз сизга Аллоҳнинг ҳақ пайғамбари эканингизга далил бўлувчи очиқ-равшан оятларни туширдик. Бу оятларни фақат Аллоҳнинг динидан чиққан кимсаларгина инкор қилади.

أَوْكَلْنَا عَاهِدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (100)

100. Бани Исроилнинг ҳадеб аҳдларни бузавериши нақадар хунук ҳол! Ҳар сафар бирон аҳдга аҳдлашсалар, улардан бир гуруҳи ўша аҳдни албатта бузади. Кўрасизки, бугун бир нарсага аҳд қилишса, эртага уни бузишади. Аслида, уларнинг кўплари Аллоҳнинг пайғамбари ва элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам келтирган нарсага иймон келтиришмайди.

وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (101)

101. Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга кўлларидаги Тавротга мувофиқ келувчи Қуръонни олиб келганида улардан бир гуруҳи Аллоҳнинг Китобини ортларига ташладилар. Уларнинг холи унинг (Қуръоннинг) ҳақиқатини билмайдиган жоҳил кимсалар кабидир.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ
الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ
هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا
تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ
بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا
لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ (102)

102. Яхудийлар Сулаймон ибн Довуднинг подшоҳлиги даврида шайтонлар сеҳргарларга келиб сўзлаган нарсаларга эргашидилар. Сулаймон кофир бўлмади, сеҳрни ҳам ўрганмади, балки шайтонлар одамларга динларини бузиш мақсадида сеҳр ўргатиб, кофир бўлишди. Шунингдек, яхудийлар Ироқдаги Бобил ерида икки фаришта Ҳорут ва Морутга Аллоҳ томонидан бандаларга имтиҳон учун туширилган сеҳрга эргашидилар. Бу икки фаришта ҳеч бир кишига аввал насиҳат қилмай ва сеҳр ўрганиш оқибатидан огоҳлантирмай туриб, бирон нарса ўргатмас эдилар, «Сеҳрни ўрганиш ва шайтонларга итоат қилиш билан кофир бўлиб қолмагин», дер эдилар. Одамлар бу икки фариштадан эр-хотинни бир-бирига ёмон кўрсатиб, ўртасини ажратиб юборадиган нарсаларни ўрганишарди. Лекин, сеҳргарлар бирон кишига Аллоҳнинг изни ва қазосисиз бирор зарар етказишга қодир эмаслар, улар фақат ўзларига зарарли ва бефойда бўлган ёмонликларни ўрганишади. Шайтонлар уни (сеҳрни) яхудийларга нақл қилишди ва сеҳр улар ичида кенг тарқалиб, ҳатто уни Аллоҳнинг китобидан-да юқори кўядиган бўлишди. Дарҳақиқат, яхудийлар сеҳрни танлаган ва ҳакни тарқ қилган кимсалар учун охирада яхшиликдан бирор улуш бўлмаслигини билган эдилар. Ўз жонларини нақадар ёмон нарсага – иймон ва Пайғамбарга эргашиш ўрнига сеҳр ва куфрга сотдилар. Қанийди уларда эшитган насиҳатларига амал қилишга олиб борувчи билим бўлса!

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنَ اللَّهِ خَيْرٌ لَّو كَانُوا يَعْلَمُونَ
(103)

103. Яхудийлар агар иймон келтиришса ва Аллоҳдан кўркишса эди, Аллоҳнинг савоби улар учун сеҳрдан ва у орқали топган нарсаларидан яхши эканига амин бўлишар эди. Агар иймон ва такво сабабли ҳосил бўлувчи ажру савобларни аниқ билишса эди, албатта иймон келтиришган бўларди.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ أَلِيمٌ (104)

104. Эй иймон келтирганлар, сизлар Пайғамбар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга: Бизнинг ҳолимизни риоя қилиб, бизга яхшироқ тушунтириб беринг, деган маънода «Роинаа» деб айтманглар. Чунки, яхудийлар талаффузда айна шу сўзга ўхшаб кетадиган, бироқ анқовлик ва овсарлик маъносини англатувчи «руунат» калимасига тилларини буриб, бу билан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақоратлашни мақсад қилишади. Балки, сизлар бу сўз ўрнига «Унзурнаа – бизга боқинг, ҳолимизга қаранг» деган сўзни айтинглар, бу сўз ҳам айна шу маънони ифода қилади. Сизлар ўзингизга тиловат қилинаётган Раббингизнинг китобига қулоқ тутинглар ва уни тушуниб олинглар. Инкор қилувчилар учун аламли азоб бордир.

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ
مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ (105)

105. Аҳли китоб ва мушриклардан бўлган кофирлар сизларга Раббингиз томонидан хоҳ Қуръон, хоҳ илм, хоҳ нусрат, хоҳ башорат бўлсин, озгина бўлса-да яхшилик туширилишини исташмайди. Аллоҳ Ўз раҳмати, нубуввати ва рисолатига бандалари ичидан Ўзи истаган кишини хослайди. Аллоҳ мўл-кўл ато соҳибидир.

مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (106)

106. Бирон оятни алмаштирсак ёки уни диллар ва зехнлардан ўчирсак, сизлар учун ундан кўра фойдалироғини келтирамиз ёки таклиф-мажбурият ва ажр-савобда унга тенг бўлган бошқа бирини келтирамиз, ҳар бир ишнинг ҳикмати бор. Эй Пайғамбар, – сиз ва умматингиз – Аллоҳ ҳар ишга қодир эканини, Уни ҳеч ким ва ҳеч нарса ожиз қолдиrolмаслигини билмадингизми?!

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (107)

107. Эй Пайғамбар, – сиз ва умматингиз – Аллоҳ таоло осмонлару ерда тасарруф қилувчи бўлган ҳақиқий Молик эканини, истаган ишини қилувчи, истаганича ҳукм қилувчи, бандаларини истаган нарсасига буюрувчи ва истаган нарсасидан қайтарувчи эканини, бандаларга фақат итоат ва қабул вожиблигини билмадингизми?! Унга осий бўлганлар билсинки, ҳеч бир кимсага Аллоҳдан ўзга дўст ҳам, Унинг азобидан ҳимоя қиладиган ёрдамчи ҳам йўқдир.

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ
الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (108)

108. Эй одамлар, ё сизлар ҳам қайсарлик ва такаббурлик билан пайғамбарингиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламдан бундан илгари Мусодан талаб қилинганидек нарсаларни талаб қилишни истайсизми?! Билингларки, ким куфрни танласа ва иймонни ташласа, у Аллоҳнинг тўғри йўлидан чиқиб, залолат ва жаҳолат йўлини тутган бўлади.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا
مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ
اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (109)

109. Аҳли китобларнинг кўплари сизлар иймонли бўлганингиздан кейин, Аллоҳнинг пайғамбари ва элчиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг рост пайғамбар экани уларнинг ўзларига ҳам равшан бўлганидан кейин, дилларини тўлдирган ҳасад туфайли сизларни худди аввалгидек, бутларга сиғинадиган кофирликка қайтаришни истадилар. То Аллоҳнинг уларга қарши уруш қилиш тўғрисидаги ҳукми келгунига қадар (дарҳақиқат, келди ҳам), сизлар улардан содир бўлган ёмонлик ва хатоларни кечиринглар, жаҳолатларидан кўз юминглар. Аллоҳ уларни қилмишларига яраша жазолайди. Аллоҳ ҳар ишга қодир, Уни ҳеч ким ожиз қолдиrolмайди.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ
عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (110)

110. Эй мўминлар, намозни тўқис адо этинглар, фарз қилинган закотни беринглар. Билингларки, ўзингиз учун тақдим қиладиган ҳар бир яхшилиқнинг савобини охиратда Аллоҳ ҳузурда топасизлар. Аллоҳ таоло барча ишларингизни кўриб турувчидир. У сизларга амалларингизга яраша мукофотлар беради.

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (111)

111. Яхудийлар ҳам, насронийлар ҳам жаннат фақат уларга хос эканини ва улардан бошқалар жаннатга кирмаслигини даъво қилишди, бу уларнинг хом хаёлларидир. Эй Пайғамбар, сиз уларга: «Агар даъволарингиз рост бўлса, унинг тўғрилигига далил-хужжат келтиринглар!», деб айтинг.

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (112)

112. Иш улар даъво қилганидек, жаннат фақат бир тоифага хос бўлиб, бошқалар унга кирмайди эмас. Балки, ким ягона ва шериксиз Аллоҳнинг Ўзига холис ибодат қилса, барча сўз ва ишларида Пайғамбар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашса, у албатта жаннатга киради. Ким шундай қилса, охиратда Рабби хузурида унинг учун амалининг савоби – жаннатга кириш бор. Уларга ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар йўқдир, эришолмай қолган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмайдилар.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتْ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتْ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (113)

113. Яхудийлар: «Насронийлар ҳақ динда эмас», дедилар, насронийлар ҳам: «Яхудийлар ҳақ динда эмас», дедилар. Ваҳоланки, улар Таврот ва Инжилни ўқишади, уларда барча пайғамбарларга иймон келтириш вожиблиги айтилган. Шунингдек, араб мушриклари ва бошқа илмсиз кимсалар ҳам ўшаларнинг сўзларига ўхшаш сўзларни айтдилар. Яъни, ҳар бир диндор кишига: «Сен ҳақ динда эмассан», дейишди. Аллоҳ қиёмат куни уларнинг дин тўғрисида қилган ихтилофлари хусусида улар ўртасида Ўзи ажрим қилади ва ҳар бир кишига ўз амалига яраша мукофот ва жазо беради.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (114)

114. Масжидларда намоз ўқиш, Қуръон тиловат қилиш каби ишлар билан Аллоҳни зикр этишни ман қиладиган, уларни бузиб ташлаш ва ёпиб қўйиш билан ёки мўминларни уларга киришларига тўсқинлик қилиш билан хароб қилишга уринаётганлардан кўра золимоқ кимсалар йўқдир. У золимлар масжидларга қўрққан ва жазодан хавфсираган ҳолдагина киришлари жоиз эди. Бунинг учун уларга дунёда хорлик ва шармандалик, охирада эса каттиқ азоб бордир.

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَشَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ (115)

115. Машриқ ҳам, мағриб ҳам, улар оралиғи ҳам Аллоҳникидир, У бутун ер юзининг эгасидир. Аллоҳнинг амрига биноан намозда қай тарафга юзлансангиз ҳам, фақат Унинг Юзини қасд қилган бўласизлар, Унинг мулкидан ва тоатидан чиққан бўлмайсизлар. Шубҳасиз, Аллоҳ бандаларига мўл-кўл раҳмат соҳиби ва уларнинг ишларини билиб турувчи, ҳеч нарса ундан махфий қолмайдиган Зотдир.

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَكُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلِّ لَهٌ
قَانُونٌ (116)

116. Яхудий, насроний ва мушриклар: «Аллоҳ ўзига фарзанд тутган», дейишди. Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло бундай ботил сўздан покдир, осмонлару ердаги барча жонзот Унинг мулки ва қулидир, уларнинг барчаси Унга бўйсинувчи ва Унинг бошқаруви остидадир.

بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
(117)

117. Аллоҳ таоло осмонлару ерни аввалда мисли кўрилмаган суратда яратган Зотдир. Агар бир ишни тақдир қилса ва бўлишини истаса, фақатгина: «Бўл!», дейди, у шу захоти бўлади.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ (118)

118. Аҳли китоб ва бошқалар ичидаги жоҳил кимсалар Аллоҳнинг Пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга қайсарлик билан: «Аллоҳ биз билан бевосита гаплашиб, сен Унинг пайғамбари эканинг ҳақида хабар берсин ёки бизга Аллоҳ томонидан сенинг ростгўйлигинга далил бўлувчи бирор мўъжиза келсин», дедилар. Ўтмишда ўтган ва келажак авлодларнинг диллари куфр ва залолатда бир-бирига ўхшагани туфайли бу каби сўзни ўтмишдаги умматлар ҳам кибр ва саркашлик ила ўз пайғамбарларига айтишган. Биз қатъий ишонувчи кишилар учун – Аллоҳга иймон келтирганлари ва Унинг шариатига эргашганлари сабабли – оятларни аниқ баён қилдик.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ
(119)

119. Эй Пайғамбар, Биз сизни далиллар ва мўъжизалар билан қувватланган Ҳақ Дин билан юбордик, сиз мўминларга дунё ва охираат яхшилигини хушxabар бериб, саркаш кимсаларни эса уларни кутиб турган Аллоҳнинг азоби билан кўрқитиб, бу динни одамларга етказинг. Сиз – етказганингиздан сўнг – сизга кофир бўлганларнинг куфридан масъул бўлмайсиз, улар қиёмат куни дўзахга қирадилар ва ундан қайтиб чиқмайдилар.

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ
اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (120)

120. Эй Пайғамбар, яҳудий ва насронийлар то сиз ўз динингизни тарк қилиб, уларнинг динига эргашмас экансиз, сиздан ҳаргиз рози бўлмайдилар. Сиз уларга: «Фақат Ислому дини энг тўғри дин», деб айтинг. Агар сиз ўзингизга ваҳий келганидан кейин уларнинг хоҳишларига эргашгудек бўлсангиз, Аллоҳ ҳузурида сизга на бир фойда етказувчи дўст ва на ёрдам берувчи бўлмай.

Бу сўзлар, гарчи, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга хитобан айтилган бўлса-да, аслида бутун умматга қаратилган сўзлардир.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (121)

121. Биз китоб берган кишилар, яъни яҳудий ва насронийлар уни тўғри (бузмасдан) ўқийдилар, унга ҳақиқий суратда эргашадилар ва унинг ичида келган, Аллоҳнинг пайғамбарларига ва шу жумладан, уларнинг сўнгисини бўлмиш Бизнинг пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга иймон келтириш лозимлиги ҳақидаги сўзларга иймон келтирадилар, унда

келган сўзларни бузиб-ўзгартирмайдилар. Ана ўшалар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳамда у зотга туширилган нарсага иймон келтирадилар. Аммо, китобнинг баъзи жойини ўзгартириб, баъзисини яширган кимсалар – ана ўшалар Пайғамбар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳамда у зотга туширилган нарсага кофир бўлган кимсалардир. Ким унга кофир бўлса, ана ўшалар Аллоҳ ҳузурида энг катта зиён қилувчилардир.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ
عَلَى الْعَالَمِينَ (122)

122. Эй Яъқуб авлоди, сизларга берган кўплаб неъматларимни ва ичларингиздан кўп пайғамбарлар чиқариш ва уларга китоблар тушириш билан сизларни ўз замонангиз аҳлига афзал қилганимни эсга олинглар!

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا
تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (123)

123. Ҳисоб куни даҳшатларидан кўркинларки, у кунда биров бошқа бировга ҳеч нарса қилиб бера олмайди, Аллоҳ ҳеч бир кишидан уни азобдан қутқариб қоладиган бирон товонни қабул қилмайди, воситачилик унга фойда бермайди, ҳеч ким унга ёрдам беролмайди.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا
قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ (124)

124. Эсланг эй Пайғамбар, Аллоҳ Иброҳимни унинг зиммасига мажбуриятлар юклаш билан имтиҳон қилганида Иброҳим ушбу вазифаларни тўла-тўқис адо этгач, Аллоҳ унга: «Мен сени одамларга имом-етақчи қилувчиман», деди. Иброҳим: «Эй Раббим, Ўз фазлинг билан менинг авлодимдан баъзиларини ҳам етакчилар қилгайсан», деди. Аллоҳ: «Диндаги етакчилик золимларга ҳосил бўлмагай», деб жавоб берди.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى
وَعَهْدُنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ
السُّجُودِ (125)

125. Эсланг эй Пайғамбар, Каъбани одамлар учун қайта-қайта келадиган жой қилдик, ҳаж ва умрага, тавоф ва намозга тўпланадиган ўрин қилдик, яна уни у ерда уларга душман ҳужум қилолмайдиган омонлик жойи қилдик. Биз Иброҳимнинг турган ўрнини намозгоҳ қилиб олинглар, деб амр этдик.

Иброҳим турган ўрин (Мақоми Иброҳим) у Каъбани қураётган пайт унинг устида турган тошдир.

Биз Иброҳим ва ўғли Исмоилга: «Менинг Уйимни – у ерда Каъбани тавоф қилиш ё масжидда эътикоф қилиш ва намоз ўқиш билан ибодат қилувчилар учун – ҳар қандай нопоклик ва кирликдан покланг», деб ваҳий қилдик.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ
مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ
إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ (126)

126. Эсланг эй Пайғамбар, Иброҳим дуо қилиб: «Эй Раббим, Маккани хавф-хатардан тинч-омон шаҳар қилгин, унинг аҳлини ҳар турли мевалардан ризқлантиргин ва бу ризқларни улар ичидан Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирганларга хослагин», деганида Аллоҳ таоло: «Улар ичидан кофир бўлган кимсага ҳам дунёда ризқ бераман ва уни озроқ фойдалантираман, сўнгра уни ўзи истмаган ҳолда дўзах азобига мажбур қиламан. Бу нақадар аянчли оқибатдир!», деди.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ
أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (127)

127. Эсланг эй Пайғамбар, Иброҳим ва Исмоил Каъба пойдеворларини кўтарар эканлар, Аллоҳга хушў билан дуо қилиб дедилар: Эй Раббимиз, биздан солиҳ амалларимиз ва дуоларимизни қабул қилгайсан. Албатта, Сен бандаларинг сўзларини эшитувчи ва уларнинг аҳволларини билувчи Зотсан.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا
وَتُبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (128)

128. Эй Раббимиз, иккалаимизни ҳам Исломда собитқадам, Сенинг ҳукмларинга бўйсунувчи қилгин. Зурриётимиздан Ўзинга иймон билан бўйсунувчи умматни чиқаргин. Сенга қиладиган ибодатларимиз йўл-йўриқларини бизга кўрсатгин ва бизнинг гуноҳларимизни кечиргин. Албатта, Сен бандаларингни кўп кечирувчи ва уларга раҳмати кенг бўлган Зотсан.

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (129)

129. Эй Раббимиз, бу уммат ичидан Исмоил зурриётидан бўлган, уларга Сенинг оятларингни тиловат қилиб берадиган ва Қуръону Суннатни ўргатадиган, уларни ширк ва ёмон ахлоқдан тозалайдиган бир пайғамбарни юборгин. Албатта, Сен ҳеч ким бас келолмайдиган Қудратлисан ва ҳамма нарсани ўз ўрнига қўядиган Ҳақимсан.

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي
الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (130)

130. Иброҳимнинг динидан – Исломдан – фақат ақлсиз ва жоҳил кимсагина юз ўгиргай. Биз Иброҳимни дунёда пайғамбар ва элчи қилиб танладик ва охиратда у шубҳасиз, олий даражалар эгаси бўлган солиҳ зотлардандир.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (131)

131. Бу танлов сабаби эса Рабби унга: «Аллоҳга бўйсуниб, ихлос билан ўзингни Унга топшир!», деб буюрганида ҳеч иккиланмай, бўйсунишга шошилиши ва: «Ихлос ва тавҳид, муҳаббат ва инобат ила оламлар Раббига бўйсундим» дейиши бўлди.

وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ
فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (132)

132. Иброҳим ва Яқуб фарзандларини Исломда собитқадам бўлишга чорлаб: «Болаларим, албатта, Аллоҳ сизларга шу динни танлади, – бу эса Ислом динидир, – бас, сизлар умрбод ундан ажралманглар ва фақат мусулмон бўлган холларингизда дунёдан ўтинглар», дедилар.

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ
بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا
وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (133)

133. Эй яхудлар, Яькубга ўлим келганида ҳозир бўлганмисизлар, ўшанда у болаларини йиғиб: «Мендан кейин нимага ибодат қиласизлар?», деб сўраганида улар: «Сенинг илоҳинг ва оталаринг Иброҳим, Исмоил ва Исҳоқларнинг илоҳи бўлмиш ягона илоҳга ибодат қиламиз ва Унга ихлос билан бўйсунамиз», деб жавоб беришди.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا
كَانُوا يَعْمَلُونَ (134)

134. Улар ўтган аجدодларингиздан бўлган умматдир. Уларга ўз амаллари, сизларга ўз амалларингиздир. Сизлар уларнинг амалларидан сўралмайсиз, улар сизларнинг амалларингиздан сўралмайдилар, ҳар ким ўз қилмишига жавоб беради, биров бировнинг гуноҳига жазо олмайди, ҳар бир кишига фақат иймони ва тақвосигина фойда беради.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (135)

135. Яхудийлар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам умматларига: «Сизлар яҳудия динига киринглар, шундагина ҳидоят топасизлар», дейишди. Насронийлар ҳам уларга шундай (яъни, насроний динига киринглар, шундагина ҳидоят топасизлар) дейишди. Эй Пайғамбар, сиз уларга айтинг: «Йўқ, балки ҳидоят сизлар ҳам, биз ҳам барча ботил динлардан ҳақ дин сари бурилган Иброҳимнинг миллатига эргашмоғимиздир. У Аллоҳга ширк келтирувчилардан бўлмаганди».

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (136)

136. Эй мўминлар, сизлар ўша яхудий ва насронийларга айтинглар: «Биз ягона барҳақ маъбуд бўлган Аллоҳга иймон келтирдик, бизга туширилган – Аллоҳ ўз пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ваҳий қилган Қуръонга, Иброҳимга туширилган саҳифаларга, унинг икки ўғли Исмоил ва Исҳоққа, Яькубга ва асботга – Бани Исроилнинг ўн икки қабиласидаги Яькубнинг ўғилларидан бўлган пайғамбарларга – туширилган нарсаларга, Мусога берилган Тавротга, Ийсога берилган Инжилга ҳамда барча пайғамбарларга Раббиларидан ваҳий қилинган нарсаларга иймон келтирдик. Биз иймон келтиришда улардан бирортасини ажратмаймиз ва биз Аллоҳга тоат ва ибодат билан бўйсунувчимиз».

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (137)

137. Агар яхуд, насоро ва бошқалардан иборат кофирлар Пайғамбар олиб келган нарсага сизлар иймон келтирганингиздек иймон келтирсалар, ҳаққа ҳидоятланибдилар. Агар юз ўғирсалар, албатта, улар қаттиқ хилофдадирлар. Эй Пайғамбар, Аллоҳ сизга уларнинг ёмонлигидан кифоя қилади ва улар устидан сизга нусрат (ғалаба) беради. У сизларни эшитувчи ва аҳволларингизни яхши билувчи Зотдир.

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ (138)

138. Аллоҳнинг фитратингизга (хилқатингизга) ўрнатиб қўйган динини маҳкам тутинглар. Зотан, Аллоҳнинг инсонлар табиатига ўрнатган фитратидан гўзалроқ ҳеч нарса йўқдир. Бас, сизлар уни маҳкам тутинглар ва: «Биз Иброҳимнинг миллатига эргашишда Раббимизга бўйсинувчи ва итоат қилувчимиз» денглар.

قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ (139)

139. Эй Пайғамбар, аҳли китобга айтинг: «Сизлар биз билан Аллоҳнинг тавҳиди ва Унга ихлос қилиш ҳақида тортишасизми?! Ҳолбуки, У қайсидир бир қавмга хос бўлмай, бутун оламнинг Раббидир. Бизга ўз амалларимиз, сизларга ўз амалларингиздир. Биз тоат-ибодатни Аллоҳга ихлос билан қилувчимиз, Унга бирон нарсани ширк келтирмаймиз ва Ундан ўзга ҳеч кимга ибодат қилмаймиз.

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةَ عِنْدَهُ مِنْ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (140)

140. Балки, сизлар Аллоҳ хусусида тортишиб, Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва асботлар – Яъқубнинг ўн икки фарзандидан тарқалган Бани Исроил қабилаларидан чиққан пайғамбарлар – яҳудий ё насроний динида бўлганлар, деб айтарсизлар?! Бу эса очиқ ёлғон. Зотан, улар Таврот ва Инжил нозил бўлишидан илгари пайғамбар бўлиб ўтганлар. Эй Пайғамбар, сиз уларга айтинг: Уларнинг динларини сизлар яхши биласизми, Аллоҳми?! Аллоҳ Қуръонда уларнинг ханиф (ботилдан юз ўгириб, ҳаққа мойил бўлган) мусулмонлар

бўлганини хабар берган. Ўз хузурингиздаги Аллоҳ таоло томонидан собит бўлган гувоҳликни яшираркансиз ва Аллоҳ номидан ёлғонлаб, унинг зиддини даъво қиларкансиз, сиздан кўра золимроқ кимса бўлмас. Аллоҳ қилаётган ишларингизнинг бирортасидан ҳам ғофил эмас, балки У барчасини ҳисоблаб турибди ва сизларга тегишли жазоларни беради.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا
كَانُوا يَعْمَلُونَ (141)

141. Улар ўтган аждодларингиздан бўлган умматдир. Уларга ўз амаллари, сизларга ўз амалларингиздир. Сизлар уларнинг амалларидан сўралмайсиз, улар сизларнинг амалларингиздан сўралмайдилар.

Оят ожиз махлуқларга боғланиб қолиш ва уларга нисбатланиш билан алданиб қолиш бефойда эканини, ибрат-эътибор фақат Аллоҳга иймон келтириш, ёлғиз Унга ибодат қилиш ва Унинг пайғамбарларига эргашишда эканини, ким улардан бирортасини инкор қилса, барча пайғамбарларни инкор қилган бўлишини таъкидламоқда.

Иккинчи жузъ

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَاَهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ
لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (142)

142. Яҳудийлар ва улар каби бошқа жоҳил ва эси паст кимсалар эътироз билдириб, масхараомуз: «Бу мусулмонларни Исломининг илк давридан тортиб унга қараб намоз ўқиб келган қиблаларидан – Байтул Мақдисдан – нима буриб юборди?!», дейишади. Эй Пайғамбар, сиз уларга айтингки, машриқ ҳам, мағриб ҳам, улар ўртасидаги барча нарсалар ҳам Аллоҳнинг мулкидир. Ҳеч бир жиҳат ва томон Унинг мулкидан ташқарида эмас. У ўзи истаган бандаларини тўғри йўлга ҳидоятлайди.

Бунда ишнинг асоси Аллоҳнинг буйруқларини бажаришда эканини билдириш бор. У бизни қайси тарафга бурса, буриламиз.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ
يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ

هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ
(143)

143. Эй мусулмонлар, биз сизларни дин борасида тўғри йўлга йўллаб қўйганимиз каби, сизларни охиратда бошқа умматлар устидан – пайғамбарлари уларга Раббиларининг рисолатини етказганлари хусусида – гувоҳ бўлишингиз ва шунингдек, Пайғамбар охиратда сизларнинг устингиздан – Раббининг рисолатини етказгани хусусида – гувоҳ бўлиши учун, энг яхши ва адолатли уммат қилдик. Эй Пайғамбар, сиз аввалда у тарафга қибла ўлароқ юзланган ва кейин Биз сизни ундан буриб, Маккадаги Каъба томонга юзлантирган Байтул Макдиси сизга қибла қилиб беришимиз сабаби Биз Ўзимиз азалда билган нарса амалда кўриниши ва банданинг савоб ё жазога эришиши шунга боғлиқ бўлиши учун эди. Шу билан Биз сизга эргашиб, итоат қиладиган, сиз қаёққа юзлансангиз, сиз билан бирга ўша томонга юзланадиган кишиларни иймони заиф ва шубҳа-ю нифоқ сабабли динидан муртад бўлиб кетадиган кимсалардан ажратамиз. Албатта, бу ҳолат, яъни мусулмон кишининг намозида Байтул Макдисга юзланишдан Каъбага юзланишга кўчиши жуда оғир ҳолат бўлиб, у фақат Аллоҳ ҳидоят қилган ва иймон-у тақво бериб қўйган кишиларга қийин бўлмайди. Аллоҳ таоло Ўзига бўлган иймонларингизни ва Унинг элчисига эргашишларингизни ҳаргиз зое қилмайди ва собиқ қиблага қараб ўқиган намозларингизни бекор қилмайди. Албатта, У субҳанаҳу ва таоло одамларга меҳрибон ва раҳмлидир.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ (144)

144. Эй Пайғамбар, қибла хусусида ваҳий нозил бўлишини кутиб, тез-тез юзингиз самога юзланаётганини кўрмоқдамиз. Биз сизни албатта, Байтул Макдисдан ўзингиз суядиган ва рози бўладиган қиблага — Маккадаги Масжидул Ҳаром томонга бурамиз. Энди сиз юзингизни ўша томонга буринг! Эй мусулмонлар, қаерда бўлсангиз ҳам, намоз ўқимоқчи бўлганингизда Масжидул Ҳаром томонга юзланингиз! Аллоҳ таоло тарафидан китоб илми берилган яҳудий ва насронийлар сизнинг Каъба томонга буриб қўйилишингизни ўз китобларида аниқ айтилган ҳақиқат эканини аниқ билишади. Аллоҳ таоло ўша эътироз билдираётган ва шак-шубҳа уруғларини сочаётган кимсаларнинг қилмишларидан ғофил эмас ва У албатта уларга қилмишларига яраша жазо бергай.

وَلَيْنَ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ
بِتَابِعِ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعِ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ
بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ (145)

145. Эй Пайғамбар, Таврот ва Инжил берилган кимсаларга намозда Каъбага юзланишингиз Аллоҳ томонидан келган ҳақ ҳукм эканига ҳар қанча далил-ҳужжат келтирсангиз ҳам, улар қайсарлик ва кибр билан асло сизнинг қиблангизга юзланишмайди. Сиз ҳам қайтиб уларнинг қибласига юзланувчи эмассиз, баъзилари баъзиларининг қибласига ҳам юзланувчи эмасдир. Энди сиз ўзингизнинг ҳақ устида эканингиз, уларнинг эса ботилда эканлари хусусида сизга билим келганидан кейин қибла ва бошқа нарсалар ҳақида уларнинг хоҳишларига эргашсангиз, у ҳолда сиз шубҳасиз, ўзига зулм қилувчилардан бўлиб қоласиз.

Бу эса бутун умматга бўлган хитобдир, Ислом шариатида муҳолиф бўлганларнинг хоҳиш-истакларига эргашувчи кишиларга таҳдид ва **ваид (азоб хабари)**дир.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ
لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (146)

146. Биз Таврот ва Инжил берган яҳудий руҳонийлари ва насоро уламолари Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўзларининг китобларида зикр этилган сифатлари билан, худди ўз фарзандларини танигандек танийдилар. Албатта, улардан бир гуруҳи у зотнинг рост пайғамбарлигини ва сифатларининг собитлигини билиб туриб, ҳақни яширади.

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ (147)

147. Эй Пайғамбар, сизга нозил қилинган бу ҳукм Раббингиз томонидан келган ҳақдир, сиз асло бу борада шубҳа қилувчилардан бўлмаганг.

Бу сўзлар гарчи Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга хитобан айтилган бўлсада, аслида бутун умматга тегишлидир.

وَلِكُلِّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيُّهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ
اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (148)

148. Ҳар бир умматнинг ўз қибласи бор, улардан ҳар бири намозида ўша тарафга юзланади. Эй мўминлар, Аллоҳ таоло Ислом динида сизларга жорий қилган солиҳ амалларни ким ўзарга қилишга шошилингиз! Қаерда бўлсангиз

хам, барчангизни Аллоҳ таоло қиёмат куни ҳисоб учун жамлайди. Албатта, Аллоҳ ҳар нарсага Қодир Зот.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (149)

149. Эй Пайғамбар, қаердан сафар қилиб чиққан бўлсангиз ҳам, намоз ўқиқмоқчи бўлганингизда юзингизни Масжидул Ҳаром тарафга булинг! Албатта, у тарафга юзланишингиз Раббингиздан собит бўлган ҳақ ҳукмдир. Аллоҳ сизлар қилаётган ишлардан ғофил эмас, У сизларни амалларингизга яраша мукофотлайди.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا
كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ (150)

150. Эй Пайғамбар, қай ўриндан чиққан бўлсангиз ҳам Масжидул Ҳаром тарафга юзланинг! Эй мусулмонлар, ер юзининг қайси жойида бўлсангиз ҳам юзингизни Масжидул Ҳаром сари булинглар! Унга юзланишдан сўнг сизларга муҳолиф кимсалар учун мужодала ва тортишувда сизларнинг зарарингизга ҳужжат бўлмаслиги учун (шундай қилинглари). Илло, улар ичида саркаш ва золим кимсалар борки, улар жанжал-тортишувларида давом этишади. Сизлар улардан қўрқманглари, буйруқларимни қилиш ва қайтариқларимдан тийилиш билан фақат Мендан қўрқинглари! Сизларга бўлган неъматимни сизларга энг мукамал шариатни ихтиёр этиш билан комил қилишим учун ва тўғри йўлга ҳидоятланишларингиз учун (шундай қилинглари).

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمْ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (151)

151. Сизларга Каъбани қибла қилиш билан инъом этганимиздек, ораларингизда ўзларингиздан бўлган, сизларга ҳақни ботилдан ажратиб берувчи оятларимизни ўқиб берадиган, сизларни ширк ва бузуқ ахлоқлар кирлигидан поклайдиган, сизларга Китоб, Суннат ва шариат аҳкомларини ўргатадиган, ўтган пайғамбарларнинг хабарларидан ва ўтмиш халқларнинг ҳикояларидан сизлар билмайдиган нарсаларни билдирадиган бир пайғамбарни юбордик.

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ (152)

152. Мени зикр қилинглар, Мен ҳам сизларни зикр қиламан.

Аллоҳ таоло мўминларни Ўзини зикр этишга буюрди ва бунинг учун энг афзал мукофотни ваъда қилди, бу мукофот – Ўзини зикр қилганларни Олий Даргоҳда, фаришталар ҳузурда макташидир.

Ва сўзу амалда Менга шукр қилинглар ва сизларга берган неъматларимни инкор қилманглар.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (153)

153. Эй мўминлар, барча ишларингизда мусибатларга сабр қилиш, гуноҳларни тарк қилишда ва тоат-ибодатларда сабр-тоқатли бўлиш билан, қалб хотиржамлигига сабаб бўлувчи ва фахшу мункардан қайтарувчи намоз билан Аллоҳдан мадад истанглар. Албатта, Аллоҳ Ўз ёрдами, тавфиқи ва тўғрилиқка йўллаши билан собирлар билан биргадир.

Оятда Аллоҳнинг мўминлар билан, юқорида зикри ўтган ишларни тақозо этувчи хос биргалигининг исботи бор. Аммо, Унинг барча нарсани билиб, хабардор бўлиб туришини тақозо этувчи умумий равишдаги биргалиги барча халқларга омдир.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أحيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ (154)

154. Эй мўминлар, Аллоҳ йўлида мужоҳид бўлиб ўлдирилган кишилар ҳақида «Улар ўликлар», деб айтманглар. Йўқ, улар қабрларида ўзларига хос бўлган, қандайлигини Аллоҳдан бошқа ҳеч ким билмайдиган ҳаёт билан тирикдирлар, лекин сизлар буни сезмайсизлар.

Бу оятда қабрдаги неъматларга далил бордир.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (155)

155. Албатта, Биз сизларни бирмунча хавф-хатар ва очлик билан, молларнинг – топиш қийинлашиши ёки кўлдан кетиши сабабли – камайиши, жонларнинг – ўлиш ёки Аллоҳ йўлида шаҳид бўлиш билан – камайиши, мевалар ва дон-дунларнинг – камҳосиллик ёки бузилиш орқали – камайиши билан имтиҳон қиламиз. Эй Пайғамбар, шу каби синов-имтиҳонларга сабр қилувчи

кишиларга дунё ва охиратда уларни хурсанд қилувчи ва дилларига сурур бахш этувчи яхши оқибатлар билан хушхабар беринг.

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (156)

156. У собир зотларнинг сифатлари шундайки, агар уларга бирор ёқимсиз иш етса: «Албатта биз Аллоҳнинг қуллари ва бандаларимиз, Унинг бошқаруви ва тасарруфи остидамиз, У бизга Ўзи истаган ишини қилади, албатта биз ўлиш билан, сўнгра ҳисоб-китоб ва жазо-мукофот учун қайта тирилиш билан Унинг хузурига қайтувчимиз», дейдилар.

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (157)

157. У собир зотлар учун Раббилари тарафидан мақтов ва раҳмат бордир ва ўшалар тўғрилиқка йўлланган кишилардир.

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ (158)

158. Сафо ва Марва – Каъбанинг шарқ томонидаги икки кичик тоғ – Аллоҳнинг динидаги зоҳир белгилардан бўлиб, Аллоҳ бандаларига шу икки тоғ ўртасида саъй қилиш (етти марта бориб-келиш)ни ибодат ўлароқ жорий қилди. Энди ким ҳаж ё умра қилиш мақсадида Каъбага келса, бу икки тоғ ўртасида саъй қилишида у учун ҳеч қандай гуноҳ йўқ, аксинча, бундай қилиш унга вожибдир. Ким тоат-ибодатларни ўз истак-ихтиёри билан, Аллоҳга ихлос билан адо этса, албатта, Аллоҳ таоло оз амалга кўп ажру савоблар берувчи Шокирдир, бандаларининг амалларини яхши билувчи Зотдир, улардан ҳеч бирини зое қилмайди, ҳеч бир кишининг ҳаққини заррача ҳам камайтирмайди.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ (159)

159. Албатта, Биз туширган, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг пайғамбарлигига ва у олиб келган диннинг ҳақлигига далил бўлувчи очиқ-равшан оят-аломатларни Биз Таврот ва Инжилда одамларга кўрсатиб қўйганимиздан сўнг яширадиган кимсалар – улар яхуд руҳонийлари ва насоро олимлари ва улардан бошқа Аллоҳ нозил қилган нарсаларни яширадиган

кимсалардир – ана ўшаларни Аллоҳ Ўз раҳматидан қувади ва барча мавжудот уларга лаънат ўқийди.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ (160)

160. Фақат Аллоҳга тавба қилиб, гуноҳларидан қайтган, ўзлари бузган нарсани тузатган ва ўзлари яшириб келган нарсаларни баён қилган кишилар бундан мустасно бўлиб, ана ўшаларнинг тавбаларини қабул қиламан ва уларни мағфират билан мукофотлайман. Мен тавба қилган бандаларимнинг тавбаларини қабул қилувчи ва уларга раҳмли Зотдирман. Зеро, уларни тавбага муваффақ қилдим ва тавбаларини қабул қилдим.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ (161)

161. Албатта, кофир бўлиб, ҳақни яширган ва то ўлгунча шу ҳолда давом этиб, кофир ҳолда ўлган кимсаларга Аллоҳнинг, фаришталарнинг ва барча инсонларнинг лаънати бўлмай.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ (162)

162. Улар лаънат ва дўзахда мангу қолгайлар, улардан азоб енгиллатилмас ва уларга узр баён қилишлари учун муҳлат берилмас.

وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ (163)

163. Эй одамлар, сизларнинг илоҳингиз зотида, исмларида, сифатларида, феълларида ва бутун махлуқоти Унга қуллигида ягона бўлган Ёлғиз Илоҳдир. Ундан ўзга ҳақ маъбуд йўқдир. У ўз зотида ва феълларида барча махлуқотга раҳм қилиш сифати билан сифатланган Раҳмон ва мўминларга хос раҳмат қилувчи Раҳимдир.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا

بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ
الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (164)

164. Албатта, осмонларни юксаклик ва кенгликлари билан, ерни тоғлари, текисликлари ва денгизлари билан яратилишида, кеча ва кундузнинг узайиб-кискариш, қоронғулик ва ёруғлик билан ўзгариб туришида ва бири иккинчиси ортидан кетма-кет келишида, одамларга фойдали бўлган нарсаларни кўтариб денгизларда юрувчи кемаларда, Аллоҳ осмондан ёғдирган ва у билан ерга ҳаёт бахш этиб, уни тап-тақир ўлик ҳолидан ям-яшил гўзал ҳолга келтирган сувда, Аллоҳ таоло ер юзида таркатган ҳар турли ҳаракатланувчи жонзотларда, У сизларга неъмат қилиб, шамолларни эстириб ва йўналтириб қўйишида, осмон ва ер ўртасида бўйсундириб қўйилган булутларда – мана шу айтилган далолатларнинг барчасида далил-ҳужжатларни англайдиган ва Аллоҳ субҳанаҳу ва таолонинг ягоналиги ва ибодатга фақат Угина сазовор эканига бўлган далилларни тушунадиган кишилар учун Аллоҳнинг ягоналиги ва неъматларининг буюклигига оят-аломатлар бордир.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ
الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (165)

165. Шунча қатъий далил-ҳужжатлар бўлгани ҳолда, одамлардан бир гуруҳи Аллоҳдан ўзгаларни илоҳ, бут-санам ва дўст тутиб, уларни Аллоҳга тенг кўришади ва Аллоҳдан ўзга ҳеч кимга лойиқ бўлмайдиган муҳаббат, таъзим ва итоатни уларга қилишади. Мўминларнинг Аллоҳга бўлган муҳаббати эса ўша кофир кимсаларнинг Аллоҳга ва ўз олиҳаларига бўлган муҳаббатидан кучлироқдир. Чунки мўминлар бор муҳаббатларини холис Аллоҳ учун қилдилар, анавилар эса муҳаббатда ўзгаларни Аллоҳга шерик қилишди. Агар дунё ҳаётида ширк келтириш билан ўз жонларига зулм қилган кимсалар охираат азобига юзланадиган пайтларида Аллоҳ барча куч-қудратнинг ягона эгаси бўлишини ва Аллоҳ азоби ўта қаттиқ Зот эканини билганларида эди, асло Аллоҳдан ўзгаларни илоҳ тутиб уларга сиғинмаган ва уларни Аллоҳ билан ўз ўрталарида воситачи қилмаган бўлар эдилар.

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ
الْأَسْبَابُ (166)

166. Охираат азобини кўрган пайтларида эргашилган бошлиқлар ширкда ўзларига эргашган кимсалардан воз кечадилар ва улар ўртасини дунёда боғлаб турган қариндошлик, тобелик, диндошлик каби барча алоқалар узилади.

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ (167)

167. Уларга эргашиб юрган кишилар: «Ох, кошки биз учун дунёга қайтиш ва бу бошлиқлардан худди улар бугун биздан безорлик эълон қилишганидек безорлик эълон қилиш имкони бўлса эди», дейишади. Аллоҳ таоло қиёмат куни уларга Ўзининг қаттиқ азобини кўрсатгани каби, ботил амалларини ҳам ўзларига ҳасрат-надомат қилиб кўрсатади ва улар абадул-абад дўзахдан чиқмайдилар.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (168)

168. Эй одамлар, Аллоҳнинг сизлар учун ерда ҳалол қилиб қўйган ризқидан енглар, у нопок бўлмаган тоза ва зарари бўлмаган фойдали (ризқ)дир. Сизлар ҳалол ва ҳаром қилишда, бидъат ва маъсиятларда шайтоннинг йўлларига эргашманглар. Зотан, у сизларга адовати очиқ-ойдин бўлган душмандир.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (169)

169. Шайтон сизларни фақат ўзингизга ёмонлиги тегадиган қабих ва жирканч гуноҳларга, ҳалолни ҳаром қилиш ва шу каби ишларни илмсиз равишда Аллоҳ номидан уйдуришга буюради.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَّلُوْكَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ (170)

170. Мўминлар залолат аҳлига насиҳат қилиб: «Аллоҳ нозил қилган Қуръон ва ҳидоятга эргашинглар» дейишса, улар ўз мушрик ота-боболарига тақлид қилишда давом этишиб: «Йўк, биз сизларнинг динингизга эргашмаймиз, балки ота-боболаримизни нимада топган бўлсак, шунга эргашамиз», дейишади. Ота-боболари гарчи Аллоҳ шаънида ҳеч нарсани англамаган ва ҳидоятга эргашмаган бўлсалар ҳам, уларга эргашаверадиларми?!

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (171)

171. Кофирларнинг ва уларни иймон ва ҳидоятга чорловчиларнинг мисоли худди чорва ҳайвонларига қичкириб, ҳайдайдиган чўпон мисолидирки, ҳайвонлар унинг сўзлари маъносини тушунмайди, фақат овоз ва чақириқнигина эшитади. Ўша кофирлар қулоқларини ҳақни эшитишдан тўсиб олган қар, тилларини ҳақни айтишдан тийган соқов, кўзлари ҳақнинг очиқ-равшан далилларини кўрмайдиган кўрдирлар. Улар ақлларини ўзларига фойдали нарсаларга ишлатмайдилар.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (172)

172. Эй мўминлар, Биз сизларга ризқ қилиб берган ҳалол ва лаззатли таомлардан истеъмол қилинглари, покиза нарсаларни ҳаром ва нопок нарсаларни ҳалол қилиб оладиган кофирлардек бўлмаңглари. Агар чиндан ҳам Аллоҳнинг амрларига бўйсунувчи, эшитиб, итоат этувчи ва ёлғиз Унинг Ўзигагина ибодат қилувчи бўлсангиз, Аллоҳнинг сизларга ато этган улкан неъматларига дилларингиз, тилларингиз ва бадан аъзоларингиз билан шукроналик адо этинглари.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ
فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (173)

173. Аллоҳ сизларга шаръий йўл билан сўйилмаган ўлимтик, оқизилган қон, тўнғиз гўшти ва Аллоҳдан ўзгага атаб сўйилган ҳайвонлар каби ўзингиз учун зарарли бўлган нарсаларнигина ҳаром қилди. Аллоҳ сизларга Ўз фазли марҳамати билан мазкур ҳаром нарсаларни мажбурлик ҳолида ейишга рухсат берди. Кимни шу ҳаром нарсалардан бирортасини ейишга зарурат мажбур қилса, заруратдан ортиқчасини ейиш билан зулм қилмаган ҳолда ва рухсат берилган ҳад-худуддан ўтмаган ҳолда еса, у учун гуноҳ йўқдир. Албатта, Аллоҳ бандаларини кечирувчи, уларга Раҳимли Зотдир.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا
يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (174)

174. Албатта, Аллоҳ Ўз китобларида нозил қилган, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сифатлари ва бошқа шу каби ҳақиқатларни яширадиган ва бунинг эвазига арзимас дунё матосидан бирон нарсани қўлга киритишга интиладиган кимсалар – ана ўшалар қоринларида ловуллаб ёнадиган дўзах оловини емоқдалар. Аллоҳ ғазаб қилиб, қиёмат куни уларга сўзламайди, уларни гуноҳ ва куфрларидан покламайди, уларга аламли азоб бордир.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ
عَلَى النَّارِ (175)

175. Мана шу сифатлар эгаси бўлган у кимсалар хидоят ўрнига залолатни, Аллоҳнинг мағфирати ўрнига Унинг азобини алмаштириб олдилар. Дўзах аҳлининг ишларини қилганлари сабабли энди дўзах ўтига мунча ҳам сабр-тоқатли бўлмасалар-а!!

Аллоҳ таоло уларнинг бундай ишларга журъат қилишларидан ажабланиб: «Эй одамлар, уларнинг журъатларидан ва дўзахга гирифтор бўлиб, унинг аланга-оташига қандай сабр-тоқат қилишларидан ажабланинглар», демокда. Бу эса уларни камситиш ва кадрларини пасайтириш учун айтилган сўздир.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ
لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ (176)

176. Улар сазовор бўлган бу азоб Аллоҳ таолонинг Ўз пайғамбарларига нозил қилган, очиқ-равшан ҳақни ўз ичига олган китобларига кофир бўлишгани сабаблидир. Китобда ихтилоф қилган ва баъзисига иймон келтириб, баъзисини инкор қилган кимсалар тўғрилиқ ва ҳақдан жуда ҳам узоқда ва чуқур талашиб-тортишувдадир.

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ
آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى
حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي
الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (177)

177. Аллоҳ таоло наздида яхшилик – агар у Аллоҳнинг амри ва шариатидан келиб чиққан бўлмаса – намозда шарқ ё ғарб томонга юзланишда эмас, балки барча яхшилик Аллоҳга иймон келтирган ва Унинг ёлғиз ўзини шериксиз маъбуд деб тасдиқлаган, қайта тирилиш ва Жазо кунига, барча фаришталарга, туширилган барча китобларга, барча пайғамбарларга ҳеч бирини фарқламасдан иймон келтирган ва молни – ўзи қаттиқ яхши кўргани ҳолда – қариндошларга, балоғат ёшига етмасдан оталаридан ажралиб қолган муҳтож етимларга, муҳтожлик қийнаган фақир-мискинларга, аҳли-оиласи ва мол-мулкидан узоқда юрган муҳтож мусофирларга, кучли эҳтиёж вазидан сўранишга мажбур бўлган сўровчиларга берган ҳамда қул ва асирларни озод қилишга сарфлаган, намозни тўқис адо этган, фарз закотни берган, аҳдларига вафо қиладиган, фақирлик ва касаллик ҳолларида ва оғир жанг пайтларида сабр қилган кишиларнинг иймонидир. Мазкур сифатлар билан сифатланувчи кишилар иймонларида содик бўлган кишилардир ва ўшалар Аллоҳнинг азобидан кўрқиб, Унинг маъсиятларидан тийилган кишилардир.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحَرْبِ بِالْحَرْبِ
وَالْعَبْدِ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ
بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ
اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (178)

178. Эй Аллоҳга иймон келтириб, Унинг элчисини тасдиқлаган ва Унинг шариатига амал қилган кишилар, Аллоҳ сизларга қасддан бировни ўлдирган кишини ўлдириш орқали қасос олишни фарз қилди ва бунда тенгликни шарт қилди. Яъни, озод муқобилига озодни, қул муқобилига қулни, аёл муқобилига аёлни қатл этилади. Мақтулнинг валийси (яъни, ўлдирилган кишининг эгалари) олийжаноблик қилиб, қотилни афв қилиш ва хун пули олиш билан кифояланишни истаса, ҳар икки тараф чиройли хулқни лозим тутсин, валий хун пулини кўполлик ва қаттиқликсиз талаб қилсин, қотил эса яхшилик билан – кечиктирмай ва камайтирмай берсин. Хун пули олиб туриб афв қилиш Раббингиз томонидан сизларга ато этилган енгиллик ва раҳматдир, чунки бунда қулайлик ва фойдаланиш бор. Энди ким қотилдан хун пули олиб, афв қилгандан кейин ҳам уни ўлдирса, у учун бу дунёда ундан қасос олиб ўлдирилиш билан ёки охиратда дўзах азоби билан қаттиқ азоб бордир.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (179)

179. Сизлар учун қасосни жорий қилинишида ва уни ижро этилишида тинч-омон ҳаёт бордир эй соғлом ақл эгалари! Шояд доимо Аллоҳга итоат этиб, Ундан тақво қилсангизлар.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (180)

180. Сизлардан бирингизга ўлим аломатлари келиб, унинг дастлабки белгилари кўришиб қолганида – агар ортидан мол қолдириб кетаётган бўлса – Аллоҳ унга молининг бир қисмини ота-она ва қариндошларига адолатли равишда – яъни, камбағалини қолдириб, бойига васият қилмаган ҳолда ёки молининг учдан биридан ортиғини васият қилмаган ҳолда – васият қилишини фарз қилди. Ва бу Аллоҳдан қўрқувчи тақво аҳли амал қиладиган собит-ўзгармас ҳақдир.

Бу ҳукм Аллоҳ таоло ҳар бир ворисга ўз ҳаққини аниқ белгилаб берган мерос оятлари нозил бўлишидан илгари бўлган эди.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ (181)

181. Кимда-ким вафот этган кишининг васиятини унинг вафотидан олдин ўзидан эшитиб туриб, кейин уни ўзгартирса, гуноҳи ўша ўзгартирган кишилар зиммасигадир. Албатта, Аллоҳ сизларнинг васиятларингиз ва гап-сўзларингизни эшитувчи ва дилларингиздаги ҳақ ва адолатга ёки жавр-зулмга бўлган мойилликни яхши билувчи ва шунга яраша жазо-мукофот берувчи Зотдир.

فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (182)

182. Ким васият қилувчи киши томонидан васиятида қасддан ёки билмаган ҳолда ҳақдан оғиш содир бўлганини билса ва васият қилувчига адолатли бўлишни насиҳат қилса, ёки бунинг имкони бўлмаса ва кейин ҳақдор тарафлар ўртасида ислоҳ қилиб, васиятни шариатга мувофиқ томонга ўзгартирса, у учун бу ишида гуноҳ йўқдир. Албатта, Аллоҳ бандаларини кечирувчи ва уларга раҳмли Зотдир.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (183)

183. Эй Аллоҳ ва Расулига иймон келтирган ва Аллоҳнинг шариатида амал қилган кишилар, тақволи бўлишингиз ва ягона Аллоҳга ибодат ва итоат қилиш билан ўзингизни гуноҳлардан сақлашингиз учун Аллоҳ сизлардан аввал ўтган умматларга фарз қилгани каби сизларга ҳам рўза тутишни фарз қилди.

أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ
أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٍ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ
لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (184)

184. Аллоҳ сизларга санокли кунлар, яъни Рамазон ойи рўзасини фарз қилди. Энди сизлардан ким рўза тутиш оғир келадиган касал бўлса ёки мусофир бўлса, рўза тутмаслиги мумкин ва тутмаган кунлари ўрнига бошқа вақт ўшанча кун рўза тутиб бериши унинг зиммасига лозим бўлади. Қийналиб рўза тутадиган ва рўзанинг оғирлигини кўтаролмайдиганлар – масалан кексалар ва тузалишига умид бўлмаган касаллар – рўза тутмаган ҳар куни учун фидя (товон) сифатида бир мискинга таом беришлари лозим. Ким ихтиёрий равишда фидя миқдорини ошириб берса, ўзи учун яхшидир. Агар рўзанинг Аллоҳ ҳузурдаги фазли нақадар улуғлигини биладиган бўлсангиз, қийналиб бўлса ҳам рўза тутишларингиз фидя бергандан кўра ўзингиз учун яхшироқдир.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى
وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا
الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمُ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (185)

185. У кунлар Рамазон ойдирки, бу ойнинг Қадр кечасида Аллоҳ таоло Қуръонни одамларни ҳаққа йўллаши учун нозил қилишни бошлади, унда (Қуръонда) Аллоҳнинг ҳидоятига ва ҳақ билан ботил ўртасини ажратишга очиқ-равшан далиллар бор. Энди сизлардан қай бирингиз ушбу ойга соғлом ва муқим ҳолда ҳозир бўлса, унинг кундузларида рўза тутсин. Бемор ва мусофир кишиларга рўза тутмасликка руҳсат берилади, бироқ, кейинроқ ўшанча кунлар миқдорича қазосини тутиб берадилар. Аллоҳ ўз қонун-қоидаларида сизларга енгиллик ва қулайликни истайди, У сизларга қийинчилик ва машаққат бўлишини истамайди. Бу рўза тутиладиган кунлар саногини тўлдиришингиз ва рўзани ийдул фитр (рамазон ҳайти) кунда Аллоҳга такбирлар айтиб тугатишингиз ва сизларни ҳидоятлаб қўйгани учун Уни улуғлашингиз учун ҳамда сизларга инъом этган ҳидоят, тавфиқ ва енгилликлар учун Унга шукроналик бажо келтиришингиз учундир.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (186)

186. Эй Пайғамбар, бандаларим сиздан Мен ҳақимда сўрасалар, сиз уларга айтингики, Мен уларга яқинман, дуо қилувчи Менга дуо қилса, уни ижобат қиламан. Бас, улар Менинг буйруқ ва қайтариқларимга итоат қилсинлар, Менга иймон келтирсинлар, шоядки дин ва дунёларида ўзлари учун фойдали бўлган ишларга йўллансалар.

Ушбу оятда Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло бандаларига Ўзининг улуғлигига лойиқ тарзда яқин экани хабарини бермоқда.

أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ
لَهُنَّ عِلْمٌ اللَّهُ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ
فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ
الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ
وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (187)

187. Аллоҳ сизларга Рамазон кечаларида аёлларингизга қўшилишни ҳалол қилди, улар сизлар учун сатр (парда) ва (ҳаромдан) ҳифзу ҳимоя, сизлар улар учун сатр ва ҳифзу ҳимоясизлар. Аллоҳ билдики, сизлар Аллоҳнинг Рамазон кечаларида ҳуфтон намозидан кейин аёлларингизга қўшилишни ҳаром қилгани ҳақидаги ҳукмига ҳилоф қилиб, ўзларингизга хиёнат қилмоқдасиз, – бу ҳукм Ислоннинг аввалида эди, – У сизларни кечирди ва сизларга бу хусусда кенглик-енгиллик берди. Энди сизлар аёлларингиз билан қўшилаверинглар ва Аллоҳ сизларга тақдир қилган фарзанд-зурриётни талаб қилаверинглар. Субҳи содик кўриниб, тун қоронғулигидан тонг ёруғлиги ажралгунига қадар еб-ичаверинглар. Кейин то кун ботиб, окшом бўлгунига қадар рўзани бузувчи нарсалардан тийилиш билан рўзангизни комил қилинглари. Масжидларда эътикофда бўлган пайтингизда аёлларингиз билан қўшилманглари ва қўшилишга олиб борувчи ишлардан тийилинглари. Чунки, бундай ишлар эътикофни бузади (эътикоф – Аллоҳга яқинлик ҳосил қилиш мақсадида маълум муддат масжидда ўтиришдир). Аллоҳ сизларга жорий қилган бу ҳукмлар Унинг ҳалол ва ҳаром ўртасини ажратиб берувчи ҳад-худудларидир, сизлар ҳаромга тушиб қолмаслик учун бу чегараларга яқинлашманглари! Аллоҳ таоло одамлар Ундан кўрқишлари ва тақво қилишлари учун уларга Ўз оят ва ҳукмларини мана шундай очиқ-равшан баён қилади.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا
فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (188)

188. Бир-бирларингизнинг молларингизни ёлғон қасам, талончилик, ўғирлик, порахўрлик ва судхўрлик каби ботил йўллар билан еманглар! Хусуматлашиш орқали одамлардан бир тоифасининг молларини ноҳақ ейиш учун, ҳукм чиқарувчи (қози)ларга – бундай қилиш ҳаром эканини билиб туриб – ёлғон далил-ҳужжатлар такдим қилманглар!

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ
تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (189)

189. Эй Пайғамбар, асҳобларингиз сиздан ҳилол (ой)лар ва уларнинг кўриниши ўзгариб бориши ҳақида сўрайдилар. Сиз уларга айтишдики, ҳилолларни Аллоҳ таоло одамлар улар билан рўза, ҳаж каби маълум бир вақтга белгилаб қўйилган ибодатлари ва бошқа муомалалари вақтларини билиб оладиган аломатлар қилиб қўйди. Яхшилик сизлар жоҳилият даврида ва Ислонинг аввалги даврларида одатланган ишда, яъни ҳаж ё умрага эҳром боғлаган пайтларингизда – Аллоҳга ибодат деб ҳисоблаб – уйларга орқасидан кириб келишларингизда эмас. Балки, яхшилик Аллоҳдан тақво қилган ва маъсиятлардан сақланган кишининг амалидир. Ўзингиз истаган барча дунё ва охират яхшиликларига эришишларингиз учун ҳаж ё умрага эҳромли ҳолингизда ҳам уйларга эшикларидан киришлар ва барча ишларингизда Аллоҳ таолодан кўрқинглар!

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ (190)

190. Эй мўминлар, сизларга қарши урушаётганлар билан Аллоҳнинг динига ёрдам бериш учун урушинглар ва (лекин) мусли (қулоқ-бурун каби бирон аъзони кесиш), ғулул (таксимотдан олдин ўлжадан бирон нарсани яширинча олиш), ўлдириш ҳалол бўлмаганларни – масалан: аёллар, ёш болалар, қариялар ва шулар ҳукмида бўлганларни – ўлдириш каби қайтарилган ишларни қилманглар! Албатта, Аллоҳ Унинг чегараларига тажовуз қиладиган ҳамда Аллоҳ ва Расули ҳаром қилган ишларни ҳалол санайдиган кимсаларни ёқтирмайди.

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (191)

191. Сизларга қарши урушаётган мушрикларни қаерда топсанглар ўлдиришлар ва сизларни чиқариб юборган ўриндан – Маккадан уларни қувиб чиқаринглар. Фитна – яъни, куфр, ширк ва Исломдан тўсиш – уларни ўлдиришингиздан кўра ёмонроқдир. Масжид ал-Ҳаром ҳурмати ни сақлаб, сизлар то улар ўзлари бошламагунча Масжид ал-Ҳаром олдида уларга уруш бошланглар, агар Масжид ал-Ҳаромда сизларга уруш бошласалар, сизлар ҳам уларни ўлдиришлар. Кофирларнинг жазоси ана шундай тийиб қўювчи жазо бўлади.

فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (192)

192. Агар улар куфрдан ва Масжид ал-Ҳаромда сизларга қарши урушишдан тийилсалар ва иймонга келсалар, албатта, Аллоҳ бандаларини кечирувчи ва уларга раҳмлидир.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (193)

193. Эй мўминлар, то мусулмонларни динларидан фитналаш ва Аллоҳга ширк келтириш тугаб битмагунча, дин ёлғиз Аллоҳ учун холис бўладиган ва Ундан ўзгага ибодат қилинмайдиган ҳолат вужудга келмагунча тажовузкор мушриклар билан урушишда давом этинглар! Агар улар куфрдан ва урушишдан тийилсалар, сизлар ҳам улардан тийилинглар. Уқубат фақат куфр ва душманликда давом этувчиларга бўлади.

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (194)

194. Эй мўминлар, сизларнинг Аллоҳ урушни ҳаром қилган ойда мушриклар билан урушишларингиз уларнинг уруш ҳаром қилинган ойда сизларга уруш қилишганига жазодир. Аллоҳ ҳаром (яъни, ҳурматли) қилган замон ва маконга тажовуз қилган кимсага айна ўзи қилганидек иш билан жазо

берилади. Ким уруш ё бошқа бирор ёмонлик билан сизларга тажовуз қилса, сизлар ҳам унга айна ўша жиноятига ўхшаш иш билан жазо беринглар, бунда сизларга гуноҳ йўқдир. Чунки, улар ўзлари тажовузни бошлашди. Аллоҳдан қўрқинглар ва жазони айна шаклдан ошириб юборманглар! Билингларки, Аллоҳ таоло Ўзидан такво қиладиган, Унинг фарзларини адо этиш ва ҳаромларидан тийилиш билан Унга итоат қиладиган кишилар билан биргадир.

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (195)

195. Эй мўминлар, Аллоҳнинг динига ёрдам бериш ва Унинг йўлида жиҳод учун инфоқ қилишда (пул-мол сарфлашда) давом этинглар, Аллоҳ йўлидаги жиҳодни ва бу йўлда инфоқни тарк қилиш билан ўзингизни ҳалокатга ташламанглар, инфоқ ва тоатни гўзал суратда қилинглар, барча амалингизни холис Аллоҳ учун қилинглар. Албатта, Аллоҳ ихлосли ва гўзал амал қилувчи кишиларни яхши кўради.

وَأْتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا
تَخْلُقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ
أَذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ
أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ
أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ (196)

196. Ҳаж ва умрани Аллоҳ учун холис қилиб, комил суратда адо этинглар. Ҳаж ё умрага ният қилиб, эҳромга кирганингиздан кейин уни комил суратда адо этишингиз йўлида душман ёки касаллик каби бирор монё тўсқинлик қилса, сочларни қириш ёки қисқартириш билан эҳромдан чиқишларингиз учун, имконингизда бўлган туя, мол ёки қўйларни сўйиб Аллоҳга яқинлашиш ҳосил қилишингиз вожиб бўлади. Йўлингиз тўсилган ҳолда бўлганингизда – худди Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳудайбияда ҳадяларини бўғизлаб, сўнг сочларини олдирганларидек, йўли тўсилган киши ўша тўсилган ерида ҳадясини (яъни, Ҳарамда сўйиш учун олган жонлиғини) бўғизлаб, эҳромидан чиқмагунича – сочларингизни олдирманглар. Йўли тўсилмаган кишилар

ҳадяларини фақат Ҳаром ҳудудида бўғизлайдилар, сўйиш вақти ийд (қурбон ҳайити) куни бўлмиш Зул-ҳижжанинг ўнинчи куни ва ундан кейинги ташрик кунларидир. Энди сизлардан қай бир киши эҳромдалиқ ҳолида касал бўлса ёки бошида бирор озор мавжуд бўлиб, соч олдириш зарурати пайдо бўлса, сочини олдираверади ва эвазига фидя бериши лозим бўлади. Фидя уч кун рўза тутиш ёки олти мискинга ҳар бирига ярим соъдан егулик бериш ёки Ҳарамдаги камбағалларга бир қўй сўйиб беришдир. Тинч-омон ва сихат-саломат бўлган ҳолларингизда қай бир киши ҳажгача умрадан фойдаланган бўлса, яъни, умра қилиб бўлганидан кейин (то ҳаж амаллари бошланадиган кунгача) эҳром сабабли ўзига ҳаром бўлган ишларни ўзига ҳалол қилган (эҳромдан чиққан) бўлса, муяссар бўлган бир ҳадя (жонлик)ни сўйиши лозим. Ким бўғизлаш учун ҳадя топа олмаса, ҳаж ойларида уч кун ва ҳаж амалларидан фориғ бўлиб, аҳли-оилангизга қайтганингиздан кейин яна етти кун рўза тутиши лозим. Бу ўн куннинг рўзасини тўла тутиш зарурдир. Ушбу ҳадя (сўйилажак жонлик) ва унинг ўрнига тутиладиган рўза аҳли-оиласи Ҳарам ерида яшовчи бўлмаган кишилар учундир. Аллоҳдан кўркинлар ва Унинг буйруқ ва қайтариқларига риоя қилинлар. Билинларки, Аллоҳ таоло Ўзининг амрига ҳилоф қиладиган ва қайтарган ишларини қиладиган кимсаларга азоби қаттиқ Зотдир.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ
الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِي يَا أُولِي الْأَلْبَابِ (197)

197. Ҳаж вақти маълум ойлар бўлиб, улар Шаввол, Зул-қаъда, Зул-ҳижжанинг ўн кунидир. Мазкур ойларда ким эҳромга кириш билан ўзига ҳажни фарз қилган бўлса, энди унга жимоъ (жинсий алоқа) ва шунга олиб борувчи сўзу ишлар ҳаром бўлади, гуноҳ ишларни қилиш билан Аллоҳнинг тоатидан чиқиш ҳамда ҳаж мобайнида ғазаб ва нафратга олиб келадиган талашиб-тортишишлар ҳам унга ҳаром бўлади. Нимаики яхши амал қилсангизлар, Аллоҳ уни билади ва ҳар кишига амалига яраша жазо-мукофот беради. Ҳаж сафари учун ўзингизга емак-ичмак тадоригини ва охират ҳовлиси учун солиҳ амаллар тадоригини кўрингиз. Шубҳасиз, энг яхши тадорик Аллоҳдан тақво қилишдир, Мендангина кўркинлар, эй соғлом ақл эгалари!

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ
لَمَنِ الضَّالِّينَ (198)

198. Ҳаж кунлари тижоратдан фойда топиб, Раббингизнинг ризқидан талаб қилишингизда сизлар учун гуноҳ йўқдир. Кун ботганидан сўнг Арафотдан – хожилар Зул-ҳижжанинг тўққизинчи куни вуқуф қиладиган (турадиган)

ўриндан – ҳаракатланганингизда Машъар ул-Ҳаромда – Муздалифада – тасбех, талбия ва дуолар билан Аллоҳни зикр қилинглар, Аллоҳни Унинг Ўзи сизларни йўллаб қўйган саҳиҳ-тўғри кўринишда зикр қилинглар. У йўллаб қўйишидан олдин сизлар ҳақни билмайдиган залолатда эдингиз.

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ (199)

199. Кейин сизлар Иброҳим алайҳиссалом ҳаракатланган жойдан – Арафотдан ҳаракатланинглар ва бу билан Арафотда вукуф қилмайдиган (турмайдиган) жоҳилият аҳлига хилоф қилинглар. Ва Аллоҳдан гуноҳларингизни кечиришини сўранглар. Албатта, Аллоҳ истиғфор айтадиган ва тавба қиладиган бандаларини кечирувчи, уларга раҳмли Зотдир.

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا
فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ
(200)

200. Ибодатларингизни тамомига етказгач ва ҳаж амалларидан фориг бўлгач, Аллоҳни худди ўз оталарингизнинг мақтовли ҳислатларини эсга олгандек ёки ундан ҳам зиёда эсга олинглар. Одамлар ичида бир гуруҳи борки, ғам-ташвиши фақат дунё бўлади, «Эй Раббимиз, бизга дунёда сихат-саломатлик, мол-дунё ва фарзандлар ато этгин» деб дуо қилади. Охиратга рағбат қилишмагани ва ҳимматларини фақат дунёга чеклашгани учун уларга охиратда ҳеч қандай улуш ва насиба йўқдир.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ (201)

201. Улар ичида мўмин бўлган бир гуруҳи ҳам борки, дуоларида: «Эй Раббимиз, бизга дунёда офият, ризқ-рўз, фойдали илм, солиҳ амал ва булардан бошқа дину дунё ишларни, охиратда эса жаннатни ато этгин ва бизни дўзах азобидан сақлагин» дейишади.

Бу дуо энг жоме (қиска ва пурмаъно) дуолардан бўлиб, «Саҳиҳайн»да ривоят қилинганидек, у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг энг кўп айтадиган дуолари эди.

أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (202)

202. Шундай дуоларни қилувчи ўша кишилар учун қилган солиҳ амаллари сабабли улкан ажру савоб бордир. Аллоҳ ҳисоби тез, бандаларининг амалларини ҳисоб қилувчи ва уларга яраша жазо-мукофотлар берувчи Зотдир.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ
وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ (203)

203. Санокли кунларда Аллоҳни тасбеҳ ва такбирлар билан зикр қилинглари. Санокли кунлар – Ташриқ кунлари бўлиб, Зул-ҳижжанинг ўн биринчи, ўн иккинчи ва ўн учинчи кунларидир. Энди ким тезроқ кетишни истаса ва тошларини отгач, ўн иккинчи куннинг куёши ботмай туриб Минодан чиқиб кетса, унга гуноҳ йўқ. Ким кетишни ортга суртса ва Минода тунаб, ўн учинчи куни ҳам тошларни отгандан кейин кетса, унга ҳам гуноҳ йўқдир. Бу (яна бир кун қолиш) ҳаж ибодатида Аллоҳдан тақво қилган киши учундир. Шундай қилиш афзалроқ, чунки бу ибодатни кўпайтириш ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қилган ишларига эргашишдир. Эй мусулмонлар, Аллоҳдан қўркинглари ва барча ишларингизда Унинг кузатиб турганини ёдда тутинглари. Билингларики, сизлар ўлганингиздан сўнг ҳисоб ва жазо учун фақат Унинг ҳузурида йиғиласизлар.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا
فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ (204)

204. Эй Пайғамбар, мунофиқлардан бўлган айрим кимсаларнинг охиратни эмас, фақат дунёдан бирон нарсага эришишни кўзлаб гапирган чиройли гаплари сизга қизиқ (маъкул) кўринади. У дилида Исломга муҳаббати борлигига Аллоҳни гувоҳ қилиб қасам ҳам ичади. Бу ишида Аллоҳга нисбатан жуда катта журъат бор. Ҳолбуки, у Ислом ва мусулмонларга қаттиқ адоват ва хусуматдадир.

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ
وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ (205)

205. Эй Пайғамбар, у сизнинг олдингиздан кетгач, ерда фасод тарқатиш, одамларнинг экинларига талафот етказиш ва чорваларини ҳалок қилиш учун елиб-югуради. Аллоҳ фасодни ёқтирмайди.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلِئْسَ
الْمِهَادُ (206)

206. Агар у бузғунчи мунофиққа насиҳат қилиб: «Аллоҳдан кўрк, Унинг азобидан ҳазир бўл ва ерда фасод тарқатишдан тийил», дейилса, насиҳатни қабул қилмайди, кибр ва жоҳилий ҳамият уни янада кўпроқ гуноҳларга етаклайди. Унга жаҳаннам азоби етарлидир, жаҳаннам нақадар ёмон ётар жой!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ
(207)

207. Одамлар ичида айримлари борки, Аллоҳ йўлида жиҳод қилиш ва Унинг тоатини лозим тутиш билан Аллоҳ розилигини истаб, ўз жонини сотади (беради). Аллоҳ бандаларига меҳрибондир, У мўмин бандаларини дунё ва охиратда кенг-мўл раҳматига дохил қилади ва уларни гўзал мукофотлар билан мукофотлайди.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ
الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (208)

208. Эй Аллоҳни Раб деб, Муҳаммадни набий ва расул деб, Исломни дин деб иймон келтирган кишилар, Исломга унинг барча қонун-қоидаларини қабул қилган ҳолда киришлар. Унинг барча ҳукмларига тўла амал қилишлар, улардан бирортасини ҳам тарк қилманглар. Шайтоннинг сизларни чорлаётган маъсият йўлларига эргашманглар. Шубҳасиз, у сизларга адовати очиқ-равшан душмандир, ундан эҳтиёт бўлинглар.

فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَاغْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
(209)

209. Агар сизларга Қуръон ва Суннатдан бўлган очиқ далил-ҳужжатлар келганидан кейин ҳақ йўлдан бурилиб кетсангиз, билингларки, албатта Аллоҳ мулкида Ғолибдир, ҳеч нарса Ундан қочиб қутулолмайди, У ўзининг буйруқ ва қайтариқларида Ҳаким – ҳар бир нарсани ўз ўрнига қўядиган зотдир.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ
الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (210)

210. Ўша саркаш кофир кимсалар очик далил-ҳужжатлар қоим бўлганидан кейин, энди фақат қиёмат куни булутлар соя солиб турган ҳолатда Аллоҳ таоло улар ўртасида адолатли ҳукм билан ажрим қилиши учун Ўзига лойик бир тарзда келишини ҳамда фаришталарнинг келишини кутишмоқда, холос. Ўшанда Аллоҳ таоло улар ҳақида Ўзининг ҳукмини чиқаради. Барча махлуқотнинг ишлари ёлғиз Аллоҳнинг ўзига қайтарилади.

سَلَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ
بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (211)

211. Эй Пайғамбар, сизга саркашлик қилаётган Бани Исроилдан сўранг, Биз уларга китоблари ичида уларни ҳаққа йўллайдиган қанчалаб очик оят-аломатларни бердик экан! Улар ўшаларнинг ҳаммасини инкор қилишди, улардан юз ўгиришди, уларни ўз ўринларидан ўзгартиришди. Ким Аллоҳнинг неъматини – динини – таниганидан сўнг ва унга қарши бу ҳақда ҳужжат қоим бўлганидан сўнг унга кофир бўлса ва ўзгартирса, албатта Аллоҳ таоло у учун азоби ўта қаттиқ Зотдир.

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ
اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (212)

212. Аллоҳнинг ягоналигини инкор қилган кимсаларга дунё ҳаёти ва унинг хою-ҳаваслари чиройли қилинди. Улар мўминларнинг устидан куладилар. Раббиларидан қўрқадиган тақводор зотлар эса қиёмат куни барча кофирлардан устундирлар, Аллоҳ таоло уларни жаннатнинг олий даражаларига юксалтиради, кофирларни эса дўзахнинг қаърига туширади. Аллоҳ Ўзи истаган кишиларга беҳисоб ризқ ато этади.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ
مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ
فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ

الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (213)

213. Одамлар Аллоҳга иймон келтиришга иттифоқ қилган битта жамоат эди, кейин улар динларида ихтилоф қилишди. (Шундан сўнг) Аллоҳ таоло Ўзининг динига даъват қилувчи, Аллоҳга итоат қилганларга жаннат хабарини берувчи, Унга кофир ва осий бўлганларни дўзах билан огоҳлантирувчи пайғамбарларни юборди, ўша пайғамбарларга кўшиб, улар одамлар ўртасидаги келишмовчиликларда у билан ҳукм қилишлари учун ҳақни ўз ичига олган самовий китобларни туширди. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида ва у кишига туширилган Китоб хусусида фақат Таврот берилган ва унинг ичида бўлган далил-ҳужжатлар ва ҳукмларни билган кимсаларгина зулм ва ҳасад қилиб, талашиб-тортишдилар. Аллоҳ таоло Ўз фазли-марҳамати билан мўминларни ҳақни ботилдан ажратишга ва ихтилоф қилган нарсаларида ҳақни билишга муваффақ қилди. Аллоҳ Ўзи истаган бандаларини тўғри йўлга муваффақ қилади.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ (214)

214. Ёки сизлар – эй мўминлар – ўзингиздан илгари ўтган мўминларга етган камбағаллик, касалликлар, хавф-хатар ва қаттиқ кўрқув каби ҳар турли балою имтиҳонлар сизларга ҳам етмай туриб жаннатга киримиз, деб гумон қилдингларми?! Улар ўзларига етган қаттиқ хавф-хатарлардан ларзага тушиб, ҳатто пайғамбарлари ва у билан бирга иймон келтирган кишилар – Аллоҳнинг нусратига қаттиқ ошиқиб – «Аллоҳнинг ёрдами қачон келаркин?!» дейишган эди. Огоҳ бўлингларки, Аллоҳнинг ёрдами мўминларга яқиндир!

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (215)

215. Эй Пайғамбар, асҳобларингиз Аллоҳга қурбат ҳосил қилиш мақсадида молларининг қайси туридан ва кимларга инфоқ-эҳсон қилиш ҳақида сиздан сўрашади. Сиз уларга айтинг: «Молнинг ҳалол ва пок турларидан имкони бор ҳар қандай яхши нарсани инфоқ-эҳсон қилаверинглар. Инфоқ-эҳсонингизни ота-онага, қариндош-уруғларга, етимларга (оталари вафот этган балоғатга етмаган болаларга), мискинларга (эҳтиёжларига етарли нарсага эга бўлмаган

муҳтожларга), аҳли-оиласи ва мол-мулкидан узоқда бўлган муҳтож мусофирларга қилинглр. Нимаики бир яхшилик қилсангизлар, албатта Аллоҳ таоло уни яхши билувчидир.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
(216)

216. Эй мўминлар, Аллоҳ сизларга кофирлар билан жанг қилишни фарз қилди. Жанг қилиш эса машаққатли ва кўп хатарли бўлгани учун табиатларингизга ёқимсиздир. Бироқ, сизлар баъзан аслида ўзингиз учун яхши бўлган нарсани ёқтирмайсизлар, баъзида эса нақд роҳат ва лаззатни кўзлаб, аслида ўзингиз учун ёмон бўлган нарсани ёқтирасизлар. Сизлар учун нима яхшилигини Аллоҳ таоло билади, сизлар билмайсизлар. Шундай экан, Унинг йўлида жиҳод қилишга шошилинглр!

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن
سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ
وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يِزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ
إِنْ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ (217)

217. Эй Пайғамбар, мушриклар сиздан шаҳри ҳаром ҳақида, бу ойда жанг қилиш ҳалолми, деб сўрашади. Сиз уларга айтингики, шаҳри ҳаромда жанг қилиш, бу ой хурматини ҳалол қилиш ва унда қон тўкиш Аллоҳ наздида катта гуноҳ. Бироқ, одамларни азоблаб, қўрқитиб Исломига киришдан тўсишларингиз, Аллоҳни, Унинг пайғамбарини ва динини инкор қилишларингиз, мусулмонларни Масжиди Ҳаромга киришдан тўсишларингиз, ушбу масжид аҳли бўлган пайғамбар ва мусулмонларни ундан ҳайдаб чиқаришларингиз эса Аллоҳ наздида шаҳри ҳаромда жанг қилишдан кўра ҳам каттароқ гуноҳ ва оғирроқ жиноятдир. Сизлар қилиб турган ширк шаҳри ҳаромда жанг қилишдан кўра каттароқ ва ёмонроқ ишдир. Анави кофирлар ўз жиноятларидан тийилмадилар, аксинча, бу ишларида давом этишмоқда. Улар қўлларидан келса, то сизларни Исломдан куфрга қайтармагунларича урушаверадилар. Эй мусулмонлар, сизлардан қай бир киши уларга итоат қилиб, динидан қайтиб, кофир ҳолида ўлса, унинг амаллари дунё-ю охиратда беҳуда кетгай ва

жаҳаннамни абадий макон тутадиган, ундан ҳеч қачон чиқмайдиган кимсалардан бўлиб қолгай.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ
رَحْمَةَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (218)

218. Албатта, Аллоҳ ва Расулига иймон келтирган ва Унинг шариатига амал қилган кишилар, ўз диёрларидан ҳижрат қилган ва Аллоҳ йўлида жиҳод қилган кишилар, ана ўшалар Аллоҳнинг фазли-марҳамати ва савобларидан умидвор бўладилар. Аллоҳ мўмин бандаларининг гуноҳларини кечирувчи Ғафур ва уларга кенг-мўл раҳмати билан раҳм қилувчи Раҳим зотдир.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ
اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (219) فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ
عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
الْمُفْسِدَ مِنَ الْمَصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
(220)

219-220. Эй Пайғамбар, мусулмонлар сиздан хамр (маст қилувчи ичимлик) ҳақида, уни ичиш ёки олди-сотди қилиш ҳукми тўғрисида сўрайдилар (хамр – хоҳ ичкилик, хоҳ егулик кўринишида бўлсин, ақлни ўраб-чулғайдиган ҳар қандай моддадир). Улар сиздан қиморнинг ҳукми ҳақида ҳам сўрайдилар (қимор – икки тарафдан пул-мол тикилиб, ғолиб тараф ютиб оладиган ва иккинчи тараф маҳрум бўладиган муомала шаклидир). Сиз уларга айтингки, бу ҳар икки нарсада дин ва дунё учун, ақл ва мол-дунё учун кўплаб зарарлар бор, шу билан бир қаторда тирикчилик, пул ишлаш ва бошқа жиҳатлардан одамлар учун фойдалар ҳам бор. Уларнинг гуноҳи ва ёмонлиги эса фойдаларидан кўра каттарок. Чунки, улар Аллоҳнинг зикридан ва намоздан тўсади, одамлар ўртасига адоват ва нафрат солади, молни беҳуда совуради.

Ушбу оят бу иккисини ҳаром қилинишига дебоча эди.

Сиздан яна хайрия ва садақа сифатида инфоқ-эхсон қиладиган молларининг микдори ҳақида сўрайдилар. Сиз уларга: «Эҳтиёжларингиздан ортиқча микдорини инфоқ қилинглари», деб айтинг. Ўзингизга дунё ва охиратда фойдали бўлган нарсалар ҳақида фикр юритишингиз учун Аллоҳ сизларга оятлар ва шаръий ҳукмларни ана шундай очиқ-равшан баён қилади.

Эй Пайғамбар, улар сиздан етимлар ҳақида, уларнинг ейиш-ичишларида ва уларга тегишли молларда қандай тасарруф қилиш тўғрисида сўрайдилар. Сиз уларга айтинг: Улар учун молларини ислоҳ қилишларингиз яхшидир, сизлар

доимо улар учун фойдали ишни қилинглр. Агар уларни тирикчилик ишларингизда ва кундалик хаётларингизда ўзингизга қўшиб олсангизлар, улар сизларнинг диндош биродарларингиздир. Биродар биродарининг манфаатини риюя қилиши керак. Аллоҳ етимларнинг молларини зое қилувчиларни ҳам, уларни ислоҳ қилишга ҳаракат қилувчиларни ҳам билади. Агар истаса, Аллоҳ етимларни (молларини ўз молларингизга) қўшишни ҳаром қилиб, сизларни қийинчилик ва машаққатга солган бўларди. Албатта, Аллоҳ мулкида ғолиб, яратишида, бошқаришида ва қонунлар жорий қилишида Ҳаким зотдир.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَا أُمَّةً مُؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا
أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكَحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ
مُشْرِكٍ وَلَا أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ
وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (221)

221. Эй мусулмонлар, то Исломга кирмагунларича бутпараст мушрик аёлларга уйланманглр. Билинглрки, на мол-мулки, на обрў-эътибори бўлган иймонли чўри аёл озод мушрика аёлдан – гарчи у сизларга маъқул бўлса-да – яхшироқдир. Мўмина қиз-жувонларингизни – хоҳ чўри, хоҳ озод бўлсинлар – мушрикларга – то улар Аллоҳ ва Расулига иймон келтирмагунларича – турмушга берманглр. Билинглрки, иймонли кул фақир-муҳтож бўлса-да, озод мушрикдан – гарчи у сизларга ёкса-да – яхшироқдир. Мушриклик сифатига эга бўлган ўша эркагу аёллар ўзлари билан бирга хаёт кечирадиган кишиларни дўзахга олиб борадиган ишларга чорлайдилар. Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло эса бандаларини жаннатга олиб борувчи ва Унинг изни билан гуноҳлари кечирилишига етказувчи ҳақ динига чорлайди. Ва У ибрат ва эслатма олишлари учун одамларга Ўз оятлари ва ҳукмларини баён қилади.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَدْنَىٰ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (222)

222. Эй Пайғамбар, сиздан ҳайз – маълум вақтларда аёллар бачадонидан келиб турадиган табиий қон – ҳақида сўрайдилар. Сиз уларга айтингки, у ёқимсиз ва яқинлашган кишига зарарли нарсадир. Ҳайз пайтида то қон тўхтагунича аёлларингизга қўшилишдан сақланинглр. Қон тўхтаб, ғусл қилганларидан сўнг, Аллоҳ ҳалол қилган ўринга – яъни, жинсий аъзога, орқага эмас – қўшилинглр. Албатта, Аллоҳ истиғфор ва тавбани кўпайтирувчи бандаларини яхши кўради, фаҳш ва жирканч нарсалардан ўзларини узоқ тутадиган покиза бандаларини яхши кўради.

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لَأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (223)

223. Аёлларингиз экинзорларингиз, сизлар уларнинг бачадонларига уруғ экасиз ва Аллоҳнинг хоҳиши билан ундан болалар чиқади. Сизлар улар билан фақат қўшилиш ўринларига – жинсий аъзоларига – истаган кўринишингизда қўшилишлар. Аллоҳнинг амрларига риоя қилиш билан ўзингиз учун солиҳ амалларни тақдим қилингиз. Аллоҳдан кўрқинглар ва билингларки, сизлар киёмат куни ҳисоб бериш учун албатта Унга рўбарў келасизлар. Эй Пайғамбар, сиз мўминларга охиратда бериладиган чиройли мукофотлар хушхабарини етказинг.

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ
النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (224)

224. Эй мусулмонлар, Аллоҳ номига ичган қасамларингизни ўзингиз учун яхшилик, силаи раҳм, такво ва одамлар орасини ислоҳ қилишдан тўсадиган тўсиқ қилиб олманглар. Яъни, мазкур ишлардан бирига чакирилсангиз, уни қилмасликка Аллоҳ номига қасам ичганингизни ҳужжат қилманглар. Аксинча, қасам ичган киши қасамидан қайтиши ва яхши ишни қилавериши, қасамини бузганига каффорат бериши, бундай нарсага одатланмаслиги лозим. Аллоҳ сўзларингизни эшитувчи ва барча ҳолатингизни билувчи зотдир.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبْتُمْ
قُلُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ (225)

225. Аллоҳ сизларни беқасд ичган қасамларингиз сабабли жазоламайди, балки У сизларни дилларингиз қасд қилган нарсалар сабабли жазолайди. Аллоҳ тавба қилган кишиларни кечирувчи ҳамда осий кимсаларга жазо беришга шошилмайдиган Ҳалим зотдир.

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ (226)

226. Хотинларига жинсий яқинлик қилмасликка қасам ичган кишилар учун тўрт ой кутиш муддати бор. Агар тўрт ой ўтмасдан хотинларига қайтсалар, албатта Аллоҳ улардан содир бўлган қасамни – қайтишлари сабабли – кечирувчи ва уларга раҳмли зотдир.

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (227)

227. Агар улар қасамларида давом этиш ва жинсий яқинликни тарк қилиш билан талоққа азму қарор қилсалар, албатта Аллоҳ уларнинг сўзларини эшитувчи, мақсадларини билувчи зотдир. У шунга биноан уларнинг жазо-мукофотларини беради.

وَالْمُطَلَّقاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ
مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ
أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (228)

228. Талоқ қилинган ҳайз кўрувчи аёллар бачадонлари ҳомиладан бўш эканига ишонч ҳосил қилишлари учун талоқдан сўнг идда тариқасида уч поклик ёки уч ҳайз муддатида никоҳланмай кутиб туришлари вожиб бўлади ва то идда муддати ниҳоясига етмагунича бошқа эрга тегишлари жоиз бўлмайди. Агар ҳақиқатан Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлсалар, Аллоҳ бачадонларида яратган ҳомила ёки ҳайзни яшириш улар учун ҳалол бўлмайди. Талоқ қилинган аёлларнинг эрлари идда ичида уларни қайтариб олишга ҳақлидирлар. Бу эса ислоҳ ва яхшилик мақсадида бўлмоғи зарур, уларни қийнаш ва идда муддатини чўзиш орқали жазолаш мақсадида бўлмаслиги керак. Аёллар зиммасида мажбуриятлар бўлгани каби, уларнинг эрлар устида маъруф (яхши, гўзал) суратда ҳақ-ҳуқуқлари ҳам бор. Эркаклар учун аёлларга чиройли муомала қилиш, оилани гўзал суратда бошқариш ва талоқ ҳаққига эгалик билан хотинлар устида бир даража ортиқлик бордир. Аллоҳ Азиз — зўр қудрат соҳиби ва Ҳаким — ҳар бир нарсани ўз ўрнига қўювчи зотдир.

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ
أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ
خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (229)

229. Қайтариб олиш мумкин бўлган талоқ икки марта, бирин-кетин бериладиган талоқдир. Ҳар бир талоқдан кейинги Аллоҳнинг ҳукми ё аёлни яхшилик билан олиб қолиш ва қайтариб олгандан кейин у билан чиройли суратда ҳаётни давом эттириш, ё эса ҳақ-ҳуқуқларини адо этиб, чиройли суратда жавобини бериш ва йўлини очиб қўйиш, талоқ қилувчи уни ёмонлик

билан тилга олмаслигидир. Ҳой эрлар, уларга берганингиз маҳр ва бошқа нарсалардан бирортасини ҳам қайтариб олишингиз сизларга ҳалол эмас. Фақат эр-хотин иккиси ҳам эр-хотинлик ҳақ-ҳуқуқларини адо эта олмасликдан қўрқсалар, у ҳолда ўз ишларини валийларга арз қиладилар. Валийлар (оила бошлиқлари, хонадон катталари) эр-хотин Аллоҳнинг ҳудудларини адо этолмаслигидан қўрқсалар, аёл эрга уни талоқ қилиши эвазига бирон нарса беришида ҳар иккиси учун ҳараж (танглик) йўқдир. Бу ҳукмлар Аллоҳнинг ҳалол ва ҳаром ўртасини ажратиб берувчи ҳад-ҳудудларидир. Улардан тажовуз қилманглар! Ким Аллоҳнинг ҳудудларидан тажовуз қилса, ўшалар ўзларини Аллоҳнинг азобига дучор этиш билан ўзларига зулм қилувчилардир.

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (230)

230. Агар эр аёлини учинчи марта талоқ қилса, энди бу аёл бошқа эрга тегиб чиқмагунича унга ҳалол бўлмайди. Шунда ҳам, талоқ қилинган бу аёл бошқа эрга саҳиҳ никоҳ билан ростмана тегса ва у билан жинсий яқинлик ҳосил бўлса, бу никоҳ уни аввалги эрига ҳалол қилиб бериш мақсадида эмас, аксинча, давомли турмуш қуриш рағбати билан бўлса, шундан сўнг бу эр вафот этиши ёки талоқ қилиши билан никоҳ бекор бўлиб, аёл иддасини ўтаганидан сўнггина у аёл аввалги эри билан Аллоҳнинг эр-хотинлар учун жорий қилган ҳукмларини адо эта олишга ишонсалар, янги никоҳ ва янги маҳр билан қайта турмуш курсалар, улар учун гуноҳ йўқдир. Булар Аллоҳнинг белгилаб қўйилган ҳукмлари бўлиб, Аллоҳ уларни Ўз ҳукмлари ва ҳад-ҳудудларини билувчи кишилар учун баён қилади. Чунки, ўшаларгина булардан фойдаланадилар.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَخُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِيَتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ
وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ
مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ (231)

231. Агар хотинларни талоқ қилсаларингиз ва уларнинг иддалари чиқишга яқинлашса, ё уларни ҳақ-ҳуқуқларини шариатда ҳам урфда ҳам яхши саналадиган суратда адо этишни ният қилган ҳолингизда қайтариб олинглар, ё иддалари битишига қўйиб қўйинглар. Қайтариб олишларингиз уларнинг ҳақ-ҳуқуқларига тажовуз қилиш учун уларга зарар етказиш қасдида бўлиб қолишидан ҳазир бўлинглар. Кимда-ким шундай қилса, уқубатга лойиқ бўлиш

билан ўз жонига зулм қилган бўлади. Сизлар Аллоҳнинг оятлари ва ҳукмларини ўйинчоқ қилиб олманглар! Аллоҳнинг сизларга Ислому билан ва ҳукмларни батафсил баён этиш билан ато этган неъматини ёдда тутинглар, Аллоҳ сизларга нозил қилган Қуръон ва Суннатни ёдда тутинглар ва бу улкан неъматлари учун Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога шукр қилинглар. Аллоҳ сизларга шуларни эслатади ва сизларни хилоф иш қилишдан огоҳлантиради. Аллоҳдан кўрқинглар ва билингларки, Аллоҳ ҳар бир нарсани яхши билувчидир, ҳеч нарса Унга махфий эмасдир ва У ҳар бир кишини ўзи лойиқ бўлган нарса билан жазолайди.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ
أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ (232)

232. Агар хотинларингизни учдан кам бўлган талоқ билан талоқ қилсангиз ва иддалари битгунича қайтариб олмаган бўлсангиз, кейин талоқ қилинган аёллар янги никоҳ билан ўз эрларига қайтишни истасалар ва ўзаро яхшилик билан келишиб олган бўлсалар, сизлар – эй валийлар – уларни бундан ман қилиб, йўлларини тўсманглар! Ушбу ҳукмлар билан сизларнинг ораларингиздан Аллоҳга ва охират кунига сидқидилдан иймон келтирган кишилар панд-насиҳат олади. Эр-хотиннинг йўлини тўсмаслик ва эрларга хотинларини қайта никоҳлаб олишларига имкон бериш обрў-номусларингизни пок тутувчироқ ва сизлар учун ажр ва фойдаси кўпроқ ишдир. Сизлар нима билан яхши бўлишингизни Аллоҳ билади, сизлар билмайсизлар.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ
أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ
تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (233)

233. Оналар болаларини тўла икки йил эмизишлари лозим, бу ҳукм эмизишни тўла-тўқис қилишни истаган кишилар учундир. Талоқ қилинган эмизикли аёлларни шариатда ва урфда яхши саналган суратда едириб-ичириш ва кийдириш кафолатини оталар ўз зиммаларига олиши вожибдир. Чунки,

Аллоҳ таоло ҳеч бир жонга тоқатидан ортиқ нарсани буюрмайди, ота-она гўдакни бир-бирларига зарар етказиш воситасига айлантириб олиши дуруст бўлмайди. Ота вафот этган ҳолатда эса, ота тириклик пайтида эмизикли аёл учун қанча миқдорда нафақа ва кийим-кечак бериб келган бўлса, ўшанча нарсани бериш унинг вориси зиммасига юкланади. Агар ота-она болани икки йил тўлмай туриб сутдан чиқаришни истасалар, буни боланинг фойдасини кўзлаб, ўзаро розилик ва маслаҳат асосида қилсалар, уларга гуноҳ йўқдир. Агар ота-она болани онасидан бошқа эмизувчи эмизишига келишсалар, ота яхшилик билан онага ҳаққини бергани ва эмизувчига ҳам хизмат ҳаққини тўлагани ҳолда, ҳар иккисига гуноҳ йўқдир. Барча ҳолатларингизда Аллоҳдан қўрқинглар ва билингларки, албатта Аллоҳ сизлар қилаётган амалларни кўрувчи ва бунинг учун муносиб жазо-мукофотлар бериувчи зотдир.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (234)

234. Вафот этиб, ортларида хотинларини қолдириб кетган кишиларнинг аёллари тўрт ою ўн кун ўзларини кузатиб, идда сақлаб ўтирадилар. Бу муддат ичида эрлик уйдан чиқмайдилар, зийнатланмайдилар, эрга тегмайдилар. Мазкур муддат ниҳоясига етгач, улар уйдан чиқиш, зийнатланиш ва турмушга чиқиш каби ўз хусусларида қилган ишларини агар шариатга мувофиқ суратда қилган бўлсалар, сизларга – эй аёлларнинг валийлари – гуноҳ йўқдир. Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло қилаётган ошқору яширин амалларингиздан хабардор зотдир, У сизларга шунга кўра жазо-мукофотлар беради.

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي
أَنْفُسِكُمْ عِلْمَ اللَّهِ أَنْكُمْ سَتَذَكَّرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ
تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
حَلِيمٌ (235)

235. Эй эркаклар, эрлари вафот этган ёки узил-кесил талоқ олган аёллар идда сақлаб ўтирган пайтларида уларга уйланиш ҳақидаги истакларингизни ишора орқали етказишингизда сизлар учун гуноҳ йўқдир. Шунингдек, уларга иддалари чиққанидан сўнг уйланиш ниятингизни ичингизда сақлашингизда ҳам сизлар учун гуноҳ йўқдир. Аллоҳ сизларнинг идда сақлаб ўтирган аёлларни тилга олишингизни ва заифлик қилиб, улар ҳақида гапирмай тура олмаслигингизни билди. Шунинг учун улар(га уйланиш)ни ишора йўли билан

тилга олиш ёки бу истакни кўнгилда сақлашни сизларга мувоҳ (ҳалол) қилди. Бироқ, идда ичида улар билан зино қилишга хуфёна ваъдалашишдан ёки турмуш қуришга келишишдан сақланишлар. Фақат, эркаклар у каби аёлларга уйланишга рағбат билдириши маъноси зимдан тушуниладиган баъзи сўзларни айтишингиз мумкин. Ва лекин то иддалари чиқмагунича никоҳга олишни қасд қилманглар. Билингларки, Аллоҳ дилларингиздаги ҳар бир нарсани яхши билади. Ундан кўркинглар ва билингларки, Аллоҳ гуноҳларидан тавба қилувчи кишиларни кечирувчи ва бандаларига жазони тезлатмайдиган Ҳалим зотдир.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ
فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ (236)

236. Эй эрлар, никоҳдан сўнг ҳали у аёллар билан жинсий алоқа қилмай туриб ёки уларга маҳр белгиламай туриб, уларни талоқ қилсангиз, сизларга гуноҳ йўқдир. Уларнинг синган кўнгилларига малҳам бўлиш, талоқ зарбасини енгиллатиш ва кин-адоватни аритиш учун уларни бой борича, йўқ ҳолича, урфга кўра яхши саналадиган бирон нарса билан фойдалантиринглар. Бу ҳукм Аллоҳга тоат ўлароқ талоқ қилинган аёлларга ҳам, ўз жонларига ҳам яхшилик қилувчилар зиммасидаги бурчдир.

وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ
تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
(237)

237. Агар никоҳ бўлганидан кейин уларга ҳали жинсий яқинлик қилмай туриб талоқ қилсангиз, лекин белгиланган маҳрни зиммангизга олиб қўйган бўлсангиз, у ҳолда келишилган маҳрнинг ярмини беришларингиз вожиб бўлади. Аммо, талоқ қилинган аёллар ўзлари ҳақли бўлган ярим маҳрдан кечсалар ёки эр талоқ қилган аёлига маҳрни тўлалигича бериб юборса, бу ҳам жоиздир. Муруват қилиб, кечиб юборишингиз – эй эркагу аёллар – таквога ва Аллоҳнинг тоатига яқинроқ ишдир. Эй инсонлар, бир-бирингизга фазлу карам ва эҳсон қилишни – яъни ўзингизга вожиб бўлмаган нарсани беришни – ва ҳақ-ҳуқуқларда кечиримли бўлишни унутманглар. Албатта, Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўриб турувчи зот, У сизларни яхшиликка тарғиб қилади ва фазлу карамга ундайди.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ (238)

238. Эй мусулмонлар, беш вақт фарз намозларни муҳофаза қилинглр, яъни уларни доимо ўз вақтида, шартлари, рукнлари ва вожибларини ўрнига келтириб адо этинглр. Ўрта намозни – аср намозини муҳофаза қилинглр. Намозларингизда Аллоҳга итоат билан, хушув ва синиқлик билан туринглр.

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَدْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (239)

239. Агар душманларингиз томонидан хавф-хатар бўлса, пиёда ёки отлик ҳолингизда, қўлингиздан келганича, ишора билан бўлса ҳам, қибладан бошқа тарафга юзланган ҳолда бўлса ҳам, хавф (пайтида ўқиладиган) намозни ўқинглр. Қачон хавф-хатар ариса, хотиржамлик (пайтида ўқиладиган) намозни ўқинглр. Унда Аллоҳни зикр қилинглр ва намозни ўз аслидаги шаклидан қамайтирманглр. Ибодат ва аҳкомлардан сизлар билмаган нарсаларни таълим берганига Аллоҳга шукр бажо келтиринглр.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (240)

240. Хотинларини ортларида қолдириб вафот этаётган кишилар уларни эрнинг уйидан чиқариб юборилмаган ҳолда, тўла бир йил нафақа билан фойдалантиришни васият қилишлари лозим, бу эса аёлнинг синиқ кўнглига малҳам ва вафот этган эрга вафо ва яхшилик бўлиши учундир. Агар хотинлар бир йил ўтмай ўз ихтиёрлари билан чиқиб кетсалар, сизлар учун – эй ворислар – бунда ҳеч қандай гуноҳ йўқ, хотинларга ҳам ўзлари хусусида қилган мубоҳ (рухсат берилган) ишларда ҳеч қандай гуноҳ йўқ. Аллоҳ мулкида қудратли, ўз буйруқ ва қайтариқларида ҳикмат соҳиби бўлган зотдир.

Бу оят «Вафот этиб, ортларида хотинларини қолдириб кетган кишиларнинг аёллари тўрт ою ўн кун ўзларини кузатиб, идда сақлаб ўтирадилар» (Бақара: 234) ояти билан мансух (бекор) бўлган.

وَلِلْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (241)

241. Талоқ қилинган аёлларни шариатда яхши саналган суратда кийим-кечак ва нафақа билан фойдалантириш лозим. Бу Аллоҳдан қўрқувчи, Унинг буйруқ ва қайтариқларига қатъий риоя қилувчи кишилар зиммасига бурчдир.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (242)

242. Аллоҳ таоло болалар ва аёлларга тааллуқли ҳукмларни очиқ-равшан баён қилиб берганидек, сизлар англаб, амал қилишларингиз учун дунё ва охирашларингизга керак бўладиган ҳар бир нарсада Ўз ҳукм ва оятларини баён қилиб беради.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (243)

243. Эй Пайғамбар, ўлатдан ё уруш туфайли кирилиб кетишдан қўркиб, ўз ерлари ва уй-жойларидан қочиб чиқиб кетган мингларча киши ҳақидаги воқеий қиссани билмадингизми? Аллоҳ уларга: «Ўлинглар!» деди, Аллоҳнинг қадаридан қочишларининг уқубати ўлароқ барчаси ўша заҳоти ўлди. Кейин бир муддат ўтганидан сўнг, белгиланган умрларини тўла қилишлари ва панд-насиҳат олиб, тавба қилишлари учун Аллоҳ таоло уларни тирилтирди. Албатта, Аллоҳ одамларга кўплаб неъматлар ато этган буюк фазлу қарам эгасидир. Лекин, жуда кўп инсонлар Аллоҳнинг ўзларига бўлган фазлу марҳаматларига шукр қилмайдилар.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (244)

244. Эй мусулмонлар, Аллоҳнинг динига ёрдам бериш учун кофирларга қарши урушинглар ва билингларки, албатта Аллоҳ сўзларингизни эшитувчи, ният ва амалларингизни билувчи зотдир.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (245)

245. Ажр истаб, Аллоҳ йўлида чиройли инфоқ-эхсон қилувчи ким борки, Аллоҳ унга бир неча баробар қилиб, ҳисобсиз ажру савоб ва гўзал мукофотлар қайтарса? Аллоҳ ризқларни тор ва кенг қилади. Сизлар қўрқмай инфоқ-эхсон қилаверинглар, зотан Угина Раззоқдир, истаган бандаларининг ризқини торайтириб, истаганининг ризқини кенгайтиради. Бунда Унинг етук ҳикматлари бор. Ўлганингиздан сўнг ёлғиз Унга қайтариласиз ва У қилган амалларингизнинг жазою мукофотини беради.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ

الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (246)

246. Эй Пайғамбар, Мусо замонидан кейинги Бани Исроилдан бўлган зодагон ва аслзодалар воқеасини билмадингизми? Ўшанда улар ўз пайғамбарларидан ўзларига бир подшоҳ тайин қилишни талаб қилиб, унинг бошчилигида Аллоҳ йўлида душманларига қарши жанг қилишларини айтишганида пайғамбар уларга: «Иш мен кутгандек бўлиб чикса-чи, агар сизларга Аллоҳ йўлида жанг қилиш фарз қилинса, жанг қилмасаларингиз-чи?! Чунки, қўрқоқлик қилиб, жангдан қочиб кетишларингизга кўзим етиб турибди», деди. Улар пайғамбарнинг гумонини рад қилиб: «Бизни Аллоҳ йўлида жанг қилишдан тўсадиган қандай монеъ бор экан, ҳолбуки душманларимиз бизни ўз диёрларимиздан қувиб чиқарган, қатл қилиб ва асирга олиб, бола-чақамиздан жудо қилган бўлса?!», дедилар. Аллоҳ уларга Ўзи тайин қилган подшоҳ билан бирга жангга киришни фарз қилганида улар қўрқоқлик қилдилар ва Аллоҳнинг фазли билан матонат кўрсатган озчиликдан ташқари ҳаммалари жангдан кочдилар. Аллоҳ аҳдларини бузувчи золимларни яхши билувчидир.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَلَكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (247)

247. Пайғамбарлари уларга: «Аллоҳ талабларингизни ижобат қилиб, Толутни сизларга подшоҳ қилиб юборди. У сизлар истагандек, душманларингизга қарши сизларни жангга бошлайди», деди. Бани Исроил катталари: «Толут қандай бизга подшоҳ бўлсин, у бунга лойиқ эмас, чунки у на шоҳлар авлодидан ва на пайғамбарлик хонадонидан, бунинг устига унга ўз салтанатида суянадиган кўп мол-мулк ҳам ато этилмаган. Подшоҳликка биз ундан кўра лойиқроқмиз, чунки биз шоҳлар авлодидан ва пайғамбарлик хонадони вакилларимиз», дейишди. Пайғамбарлари деди: «Аллоҳ сизларга уни подшоҳ этиб танлади, У субҳонаху ва таоло бандаларининг ишларини билувчирокдир, У унга душманга қарши жиҳод қилиши учун кенг илм ва жисмоний қувват ато этди. Аллоҳ мулклар эгаси, У мулкани истаган бандасига беради. Аллоҳ фазлу марҳамати кенг, ишларнинг моҳиятини яхши билувчи, ҳеч бир иш унга махфий бўлмайдиган Зотдир».

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ (248)

248. Пайғамбарлари уларга деди: «Сизларга ичида Таврот бўлган қути келиши унинг подшоҳлиги аломатидир – бу қутини душманлари улардан тортиб олган эди – унда Раббингиздан бўлган, ихлосли зотларнинг қалбларига сабот бахш этувчи хотиржамлик бордир, унда яна Мусо ва Ҳорун оиласидан қолган асо, лавҳ парчалари каби қолдиқлар бордир, уни фаришталар кўтариб келади. Агар чиндан ҳам Аллоҳни ва пайғамбарларини тасдиқ қилувчи бўлсангиз, шубҳасиз, бу нарсада Толутнинг сизларга Аллоҳнинг амри билан подшоҳ қилиб танлаганига жуда катта далил-хужжат бордир».

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (249)

249. Толут қўшинни имлоқларга қарши урушга олиб чиқар экан, уларга деди: «Аллоҳ мўминларни мунофиқлардан ажратиш учун йўлингизда сизлар кечиб ўтадиган бир дарё билан сабру чидамларингизни имтиҳон қилувчидир. Ким шу дарё сувидан ичса, у мендан эмас ва мен билан бирга жиход қилишга ярамайди. Ким сувдан тотинмаса, у мендан. Чунки, у менинг амримга бўйсинувчи ва жиходга яроқлидир. Илло, чидолмасдан бир ҳовуч-ярим ҳовуч ичиб қўйган кишига маломат йўқдир». Дарё бўйига етиб келишгач, ҳаммалари сувга ташланишди ва тўйиб-тўйиб сув ичишди, фақат озчилик кишиларгина иссиқ ва ташналикка сабр қилиб, бир ҳовучгина сув билан кифояланишди. Итоатсиз кишилар шу ҳолда ажралиб, орқада қолиб кетишди. Толут иймон келтирган кишилар билан бирга дарёдан ўтиб – улар уч юз ўндан кўпроқ киши эди – душманга рўбарў келишгач, улар душман қўшинининг кўплигини ва куч-қудратини кўриб: «Бугун Жолут ва унинг қудратли қўшинига бизнинг кучимиз етмайди», дейишди. Аллоҳга рўбарў келишга аниқ ишонган кишилар биродарларига Аллоҳни ва Унинг куч-қудратини эслатиб: «Қанчадан-қанча иймонли ва сабрли бўлган камсонли жамоатлар Аллоҳнинг изни ва амри билан кўпсонли кофир ва золим гуруҳлар устидан ғолиб келган. Аллоҳ тавфиқ, ёрдам ва чиройли ажру-савоблар бериши ила собирлар билан биргадир», дедилар.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أقدامَنَا
وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (250)

250. Улар Жолут ва унинг кўшини қаршисига чиқиб, хавф-хатар кўламини ўз кўзлари билан кўришгач, Аллоҳга ёлвориб: «Эй Раббимиз, қалбларимизга чўнг сабру матонат бер, қадамларимизни саботли ва душманга йўлиққанда уруш даҳшатларидан қочмайдиган залворли қилгин, бизга кофирлар устидан Ўз мададинг ва кўллаб-қувватлашинг билан нусрат бер», деб дуо-илтижолар килдилар.

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ
وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ
وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (251)

251. Аллоҳнинг изни билан уларни мағлуб этдилар ва Довуд алайҳиссалом золимлар кўмондони Жолутни ўлдирди. Шундан сўнг Аллоҳ таоло Довудга подшоҳлик ва Бани Исроил қавмига пайғамбарликни ато этди, унга Ўзи истаган илмларни ўргатди. Аллоҳ иймон ва тоат-ибодат аҳли бўлган айрим инсонлар билан ширк ва маъсият аҳли бўлган бошқа айрим инсонларни даф қилиб турмаганида, куфрнинг ғалабаси, туғён ва маъсият аҳлининг кучайиши сабабли ер юзи фасодга тўлиб кетарди. Лекин, Аллоҳ барча махлуқотига фазлу карам соҳибидир.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَسَلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (252)

252. Булар Аллоҳнинг оятлари, далил-ҳужжатларидир, Биз уларни сизга – эй Пайғамбар – ҳаққирост ҳикоя қилмоқдамиз. Ва албатта, сиз рост пайғамбарлардансиз.

Учинчи жузь

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ
بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ
وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلُوا
وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ (253)

253. Аллоҳ ўша улуғ пайғамбарларнинг баъзиларини баъзиларидан Ўзи марҳамат қилиб ато этган фазилатлари билан афзал қилди. Улар ичида Аллоҳ бевосита сўзлаган, Мусо ва Муҳаммад – алайҳимас-салоту вассалом – каби пайғамбарлар бор.

Бу оятда Аллоҳ азза ва жалла Ўз улуғлиги ва буюклигига лойиқ тарзда калом – сўзлаш сифатига эга эканини исботи бор.

Улар ичида Аллоҳ олий даражаларга юксалтирган пайғамбарлар бор, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам рисолатлари бутун инсониятга умумийлиги, сўнгги пайғамбар бўлишлари, умматлари бошқа умматлардан афзал қилиниши ва бошқа жиҳатлардан олий даражаларга юксалганлари каби.

Аллоҳ таоло Ийсо ибн Марям алайҳиссаломга очиқ далил-хужжатлар – Аллоҳнинг изни билан туғма кўрнинг кўзини очиш, Аллоҳнинг изни билан баданида песлик (оқлик) бўлганларни тuzатиш, Аллоҳнинг изни билан ўликларга жон бахш этишдек мўъжизалар ато этди. Ва уни Жаброил алайҳиссалом билан қувватлади.

Агар Аллоҳ уришмасликларини истаса, ушбу пайғамбарлардан кейин келган кишилар ўзларига далил-хужжатлар келганидан сўнг уришмаган бўлардилар. Лекин, улар ичида ихтилоф содир бўлди ва баъзилари иймонда собитқадам қолган бўлса, баъзилари куфрда маҳкам туришди. Улар ўртасида бир-бири билан уришишга олиб борувчи ихтилоф содир бўлганидан сўнг агар Аллоҳ хоҳласа уришмаган бўлардилар. Лекин, Аллоҳ истаган кишисини иймону тоатга муваффақ қилади ва истаган кишисини ёрдамсиз ташлаб, Ўзига осий ва кофир бўладиган қилиб қўяди. У Ўзи истаган ва ихтиёр этган ишини қилади.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ
فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ (254)

254. Эй Аллоҳга иймон келтирган, пайғамбарини тасдиқлаган ва кўрсатмасига амал қилган кишилар, унда на олди-сотди, на ўзингизни Аллоҳнинг азобидан қутқариш учун пул-мол, на сизларни қутқариб оладиган ошна-оғайничилик ва на сизлардан азобни енгиллатиш қўлидан келадиган шафоатчи бўладиган кун – Қиёмат куни келмасидан туриб, Аллоҳ сизларга берган молларнинг закотини чиқаринглар, садақа ва инфоқ-эхсон қилинглари. Кофирларгина Аллоҳнинг ҳад-худудларидан тажовуз қилувчи золимлардир.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

(255)

255. Аллоҳ – илоҳлик ва маъбудликка Ундан бошқа ҳеч ким лойик бўлмайдиган зотдир. У комил ҳаёт маъноларининг барчасига Ўз улуғлигига лойик бўлганидек эга бўлган Тирик — Ҳайдир, барча нарсани бошқариб турувчи — Қайюмдир. Уни на мудроқ, на уйку олгай. Осмонлару ердаги барча нарса Унинг мулкидир. Унинг ҳузурида ҳеч ким бировни Унинг изнисиз шафоат қилишга журъат қила олмас. Унинг билими бутун борлиқни – ўтмиши, ҳозир ва келажакни қамраб олгандир, халқларнинг олдиндаги келажак ишларини ҳам, ортдаги ўтмиш ишларини ҳам билади. Махлуқотлардан биронтаси Унинг илмидан Ўзи билдирган ва бохабар қилганидан бошқа нарсани била олмас. Унинг Курсиси осмонлару ерни қамраб олгандир. Курси Парвардигор жалла жалолухунинг қадамлари ўрнидир, унинг қандайлигини Аллоҳ субҳанаҳу ва таолодан бошқа ҳеч ким билмайди. Осмонлару ерни муҳофаза қилиш Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога оғирлик қилмайди. У Ўзининг зоти ва сифатлари билан барча махлуқотидан олийдир, олийлиги улуғлик ва буюклик сифатларининг барчасини ўзида жамлаган.

Бу оят Қуръондаги энг улуғ оят бўлиб, «Оятул Курсий» деб аталади.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

(256)

256. Ушбу дин ғоят комил ва оят-аломатлари аниқ-равшан бўлгани туфайли жизя тўлаб туришни истаган кишиларни унга мажбурлаб киритишга эҳтиёж йўқ, далил-хужжатлар ҳақ ботилдан, ҳидоят залолатдан ажралиб турадиган даражада аниқ-равшандир. Ким Аллоҳдан ўзга сиғиниладиган нарсаларнинг барчасини инкор қилса ва Аллоҳга иймон келтирса, у энг афзал йўл устида собитқадам ва барқарор бўлибди, диннинг ҳеч узилмас мустаҳкам сабабини ушлабди. Аллоҳ бандаларининг сўзларини эшитувчи, ният ва амалларини билувчи ва шунга кўра жазо-мукофотлар берувчи Зотдир.

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (257)

257. Аллоҳ нусрат бериш, тавфиқ бериш ва ҳифзи ҳимоясига олиш билан мўминларни дўст тутади. Уларни куфр зулматларидан иймон нурига чиқаради. Кофир бўлган кимсаларнинг ёрдамчилари ва дўстлари эса улар Аллоҳни қўйиб, сиғинишган бут ва тоғутларидир, (бу бутлари) уларни иймон нуридан куфр зулматларига чиқаради. Ана ўшалар дўзах эгалари – яъни унда маҳкам ўрнашувчилардир, улар дўзахда мангу қоладилар ва ундан ҳеч қачон чиқмайдилар.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ
اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (258)

258. Эй Пайғамбар, Иброҳим алайҳиссалом билан Аллоҳ таолонинг тавҳиди ва рубубияти хусусида талашиб-тортишган кишининг ҳолидан кўра ҳам кизиқроқ ҳолни кўрганмисиз?! Чунки у Аллоҳ унга подшоҳлик берганидан ховлиқиб, зўравонлик қилиб, Иброҳимдан: «Ким сенинг Раббинг?» деб сўради. Иброҳим алайҳиссалом: «Менинг Раббим махлуқотларга ҳаёт бахш этадиган ва уларни ўлдирадиган Зотдир, тирилтириш ва ўлдириш фақат Унга хосдир», деди. Шунда у: «Мен ҳам тирилтираман ва ўлдираман» – яъни, истаган кишимни ўлдириб, истаганимни қолдираман – деди. Иброҳим унга: «Мен ибодат қиладиган Аллоҳ қуёшни машриқдан чиқаради. Хўш, сен мана шу илоҳий

конуниятни ўзгартириб, уни мағрибдан чиқара оласанми?!», деди. Шу билан бу кофир довдираб қолиб, ҳужжати кесилди. Унинг ҳоли золим кимсалар ҳолидекки, Аллоҳ уларни ҳақ ва тўғрилиқка йўлламайди.

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي
هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ
يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ
يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ
نُنشِرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ (259)

259. Ёки сиз – эй Пайғамбар – уйлари вайрон бўлиб, томлари йиқилиб, хувиллаб ётган бир қишлоқдан ўтиб кетатуриб: «Аллоҳ ҳалок бўлган бу қишлоқни қандай тирилтирар экан-а?!», деб айтган киши ҳақидаги масални билмадингизми? Шунда Аллоҳ уни юз йил муддатга ўлдирди ва кейин жонини қайтариб: «Қанча вақт ўлик ҳолда қолдинг?», деди. У: «Бир кун ё ярим кун қолдим», деди. Аллоҳ унинг юз йил ўлик ҳолда ётганини хабар бериб, сўнг (ўзи билан олган) емак-ичмагага боқишга буюрди, шунча узок муддат ўтганига қарамай, Аллоҳ уларни қандай бузилмаган ҳолда сақлаганини кўргин, деди. Кейин, эшагинга қара, сочилган суякларга айланиб кетганидан сўнг Аллоҳ уни қандай тирилтирганига бок, деди. Биз сени одамларга оят-аломат, яъни Аллоҳнинг ўликларни қайта тирилтиришга қодирлигига очиқ-равшан далил қилиш учун шундай қилдик, деди. Сўнг унга, суякларга бок, Аллоҳ қандай уларни бир-бири устига жойлаб, бир-бирига улашини, сўнг улар устига гўшт қоплашини, кейин уларга жон бахш этишини кўргин, деди. Буларнинг ҳаммасини ўз кўзи билан кўриб, ишонч ҳосил қилгач, у Аллоҳнинг нақадар буюклигини ва барча ишга қодирлигини эътироф қилди ва одамлар учун далил-ҳужжатга айланди.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولِمُ تُوْمِنُ قَالَ
بَلَىٰ وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ
اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ (260)

260. Эй Пайғамбар, Иброҳим Раббидан қайта тирилтириш қандай бўлишини унга кўрсатишини сўраганини эсланг. «Сен бунга ишонмайсанми?!», деди Аллоҳ унга. «Йўқ, ишонаман, лекин ишончимга ишонч қўшилиши учун сўраяпман», деди. «Ундай бўлса, тўртта қушни олиб, бир жойга қўй, кейин уларни сўй ва майдала, кейин ҳар бир тоққа ундан бир қисмини қўйиб чиқ, кейин уларни чақиргин, тезда ҳузурига етиб келишади», деди.

Иброҳим алайҳиссалом (юқорида айтилганидек қилгач) уларни чорлаган эди, ўша заҳоти майдаланган бўлақлардан ҳар бири ўз ўрнига қайтиб, тезлик билан унинг ҳузурига етиб келишди.

Билгинки, Аллоҳ ҳеч ким бас келолмайдиган Қудратли ва ўз сўзлари, феъллари, шариати ва қадарида Ҳақим зотдир.

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ (261)

261. Аллоҳ йўлида инфоқ-эҳсон қилиш мўминларга фойдаси тегадиган энг катта ишлардан. Молларини Аллоҳ йўлида инфоқ-эҳсон қиладиган мўминларнинг мисоли яхши (ҳосилдор) ерга қадалган бир дона донга ўхшайдики, ундан униб чиққан пояда еттига бошоқ ўсиб етилган ва ҳар бир бошоқда юзтадан дон бор. Аллоҳ инфоқ-эҳсон қилувчининг қалбидаги комил иймон ва ихлосга қараб, истаган кишисига ажру-савобларни бир неча баробар кўпайтириб беради. Аллоҳнинг фазли карами кенгдир, У субҳанаҳу ва таоло Ўз фазлига сазовор бўлувчиларни яхши билувчи, бандаларининг ниятларидан бохабар зотдир.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا
أَذَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (262)

262. Молларини жиҳод ва бошқа яхши ишларга сарфлайдиган, сўнг инфоқ қилган яхшиликлари ортидан миннатни ва сўзи-ю амали билан бирор озорни эргаштирмайдиган кишиларга Раббилари ҳузурида улкан ажру савоблар бор, уларга ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар йўқ, эриша олмаган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмайдилар.

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ
(263)

263. Тиламчини яхши гап билан қайтариш ва унинг қаттиқ туриб олиб тиланишини кечириш – кетидан садақа қилувчи томонидан озор ва ёмонлик эргашадиган садақадан яхшидир. Аллоҳ бандаларнинг садақаларидан беҳожат ва уларга азобни тезлаштирмайдиган Ҳалим зотдир.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ
مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ
تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (264)

264. Эй Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган кишилар, молини одамлар кўриши ва унга мақтов айтиши учун берадиган, Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирмайдиган кишига ўхшаб, қилган садақаларингиз савобини миннат ва озор билан йўққа чиқарманглар! Бундай киши бамисоли устини чанг-тупроқ қоплаган силлиқ тош кабики, шаррос ёмғир қуйиб, устидаги тупрокни оқизиб кетиб, сип-силлиқ қилиб қўяди. У риёкорлар ҳам худди шундай, Аллоҳ ҳузурида амаллари йўққа чиқиб, қилган садақаларига савоб топмайдилар. Аллоҳ кофирларни инфоқ-эхсонда ҳам, бошқа ишларда ҳам тўғрилиққа муваффақ қилмагай.

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَتَشْتِيًا مِنْ أَنفُسِهِمْ
كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ
فَطَلَّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (265)

265. Молларини Аллоҳнинг розилигини истаб, Унинг ваъдасига мустаҳкам ишонч билан инфоқ қиладиган кишилар бамисоли баланд ва унумдор ердаги катта боғ кабидирки, шаррос ёмғирлар қуйса ҳосили икки баробар кўпаяди, шаррос ёмғирлар қуймаса, икки баробар ҳосил бериши учун шивалаб ёққан ёмғир ҳам кифоя қилади. Шунга ўхшаш, ихлосли кишиларнинг садақалари

Аллоҳ хузурида мақбул бўлиб, оз бўлса ҳам, кўп бўлса ҳам икки баробар зиёда қилинади. Аллоҳ қалблардаги яширин ниятлардан хабардор, зохиру ботин ишларни кўрувчи зотдир, У ҳар бир кишига ихлосига яраша ажру савоблар ато этади.

أَيُّودُ أَحَدِكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا
إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ
(266)

266. Сизлардан бирингиз ичида хурмозор ва узумзори бўлган, дарахтлари остидан анҳорлар оқиб ўтадиган, унда ҳар турли мевалари бўлган боғи бўлиб, ўзи кексайиб, боғ юмушларини қилишга ярамай қолган пайтида, боғ(дан келадиган ҳосил)га эҳтиёжли ёш-заиф болалари бўлгани ҳолда, ўт-алангали кучли бўрон уриб, боғи ёниб битишини истайдими?! Қилган инфоқ-эҳсонларида ихлосли бўлмаган кишилар ҳоли худди шундайдир, улар қиёмат кунда биронта яхши амали бўлмаган ҳолда келишади. Фикр юритишларингиз ва нафақаларни ихлос билан қилишларингиз учун Аллоҳ сизларга ўзингиз учун манфаатли бўлган нарсаларни мана шундай очиқ-равшан баён қилади.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ
مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ
تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (267)

267. Эй Менга иймон келтирган ва пайғамбарларимга эргашган кишилар, касб қилиб (ишлаб) топганингиз ҳалол-пок нарсалардан ва Биз сизлар учун ердан чиқариб қўйган нарсалардан инфоқ-эҳсон қилинглар! Камбағал-бечораларга бериш учун улардан паст навлиларини танламанглар. Агар у (паст нарса)ни ўзингизга берилса, беписандлик билан, истамайгина оласизлар-ку! Қандай қилиб ўзингизга рози бўлмаган нарсани Аллоҳ учун рози бўласизлар?! Билингларки, сизларга ризқ берган Аллоҳ садақаларингиздан беҳожат, ҳамдусанога лойик, барча ҳолатда мақталувчи зотдир.

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ
وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (268)

268. Ушбу бахиллик ва садақа учун ёмон нарсаларни танлаш сизларни камбағал бўлиб қолишдан кўрkitиб, бахилликка ундайдиган ва сизларни Аллоҳнинг маъсиятига ва Унинг амрларига хилоф қилишга буюрадиган шайтон томонидандир. Аллоҳ субҳанаху ва таоло сизларга қилган инфоқ-эҳсонларингиз эвазига гуноҳларингизни кечиришни ва кенг-мўл ризқларни ваъда қилади. Аллоҳ фазли марҳамати кенг, ниятлару амалларни билувчи зотдир.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا
يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ (269)

269. Аллоҳ ҳикматни – сўзда ҳам, амалда ҳам тўғрилиқка муваффақ бўлишни – Ўзи истаган бандаларига беради. Аллоҳ кимга ҳикмат ато этган бўлса, у инсонга кўп яхшилик берилибди. Бу билан фақат ақллари Аллоҳнинг нури ва ҳидояти билан мунаввар бўлган ақл эгаларигина насихат ва фойда оладилар.

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهَا وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ أَنْصَارٍ (270)

270. Аллоҳнинг розилигини истаб нимаики инфоқ-эҳсон қилсангиз, озми-кўпми садақа қилсангиз ёки бирон нарсани беришни ё қилишни ўз зиммангизга назр қилган бўлсангиз, албатта Аллоҳ буни билади, У ниятларингиздан бохабар Зотдир ва албатта, сизларга бунинг учун ажру савоблар ато этади. Ким Аллоҳнинг ҳаққини (қилган назрини) бермаса, у золимдир. Золимларга Аллоҳнинг азобини тўсувчи ёрдамчилар бўлмас.

إِنْ تَبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ وَيَكْفُرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (271)

271. Аллоҳ йўлида қиладиган садақаларингизни ошкор қилсангиз, жуда яхши иш қилибсиз. Агар махфий қилсангиз ва фақир-мискинларга берсангиз, бу ўзингиз учун яхшироқ, чунки риёдан узоқроқдир ва ихлос билан қилинган садақада гуноҳларингиз ўчирилиши бордир. Барча сир-асрорларни билувчи зот бўлмиш Аллоҳга сизларнинг ҳеч бир ҳолингиз махфий эмас ва У ҳар бир кишини ўз амалига муносиб мукофотлар билан тақдирлайди.

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوفَّ
إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ (272)

272. Эй Пайғамбар, сиз кофирларнинг ҳидоятга муваффақ бўлишларидан масъул эмассиз, балки Аллоҳ Ўзи истаган кишиларнинг қулфи дилларини Ўз динига очади ва унга муваффақ қилади. Неки бир яхшиликни – пул-молни – инфоқ қилсангиз, унинг фойдаси ўзингизга Аллоҳдан қайтади. Мўминлар фақат Аллоҳнинг Юзи-розилигини истаб инфоқ-эхсон қиладилар. Неки бир молни Аллоҳ учун ихлос билан инфоқ-эхсон қилсангиз, сизларга унинг ажру савоби тўла-тўқис, ҳеч камайтирилмаган ҳолда берилади.

Бу оятда Аллоҳ таоло учун Унинг улуғлиги ва буюклигига лойиқ тарзда важх-юз сифатининг исботи бордир.

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ
يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ
إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (273)

273. Садақаларингизни Аллоҳ йўлида жиход қилиш билан банд бўлиб, ризк талабида сафар қилишга имкони бўлмаётган камбағал мусулмонларга беринглар. Сўранишдан ўзларини пок тутишлари сабабли билмаган кишилар уларни садақага мухтож эмас деб гумон қилишади. Сиз уларни белгиларидан ва улардаги эҳтиёжмандлик асарларидан таниб оласиз. Улар одамлардан умуман сўрамайдилар. Мажбур бўлиб сўрасалар ҳам, тиланиб туриб олмайдилар. Аллоҳ йўлида неки бир пул-молни инфоқ қилсангиз, ундан ҳеч бири Аллоҳга махфий қолмайди, У қиёмат куни унинг тўла-тўқис мукофотини беради.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (274)

274. Аллоҳнинг розилигини истаб, молларини кечаю кундуз, махфию ошкор инфоқ қиладиган кишилар учун Раббилари хузурида ажрлари бордир. Уларга ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар йўқ, эриша олмаган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмайдилар.

Бу доно илоҳий қонун Исломининг инфоқ-эҳсон борасидаги йўли бўлиб, унда фақир-мискинларнинг иззат-хурматларини сақлаган ҳолда эҳтиёжларини қоплаш, бойларнинг молларини поклаш ҳамда зўрлаш ва мажбурлашсиз, фақат Аллоҳ розилигини истаб яхшилик ва тақво устида ўзаро ҳамкорликни вужудга келтириш бордир.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (275)

275. Судхўрлик қиладиган кишилар охиратда қабрларидан худди жин урган мажнун кимсалардек турадилар. Сабаби, улар: «Бай (савдо-содик) ҳам худди рибо (судхўрлик) билан бир хил, ҳар иккаласи ҳам ҳалол, иккаласи ҳам молнинг кўпайишига олиб келади», дейишди. Аллоҳ уларнинг сўзларини инкор қилди ва байни ҳалол, рибони эса ҳаром қилганини, чунки бай ва олди-сотдида шахс ва жамоатлар учун ўзаро манфаатлар, рибода эса молга ноҳақ эга бўлиш, зоелик ва ҳалокат борлигини баён қилди. Кимга Аллоҳнинг рибодан қайтарган қайтариғи етгач, ундан тийилса, рибонинг ҳаром қилингани ҳақидаги ҳукм етишидан олдинги қилгани унинг ўзига, бунда унга гуноҳ йўқ ва келгусида иши Аллоҳга ҳавола. Агар тавбасида давомий бўлса, Аллоҳ муҳсин (яхшилик қилувчи) кишиларнинг ажрларини зое қилмайди. Ким рибонинг ҳаромлигини билганидан кейин ҳам яна унга қайтса ва у билан шуғулланса, ундай кимса жазога ҳақли бўлибди ва унинг зиёнига ҳужжат барпо бўлибди. Шунинг учун Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло: «Ана ўшалар дўзах эгаларидир, улар унда мангу қолувчилардир», деди.

يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَّاءَ وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ
(276)

276. Аллоҳ судхўрликни (фойдасини) буткул кетказди, судхўрнинг молининг баракасини ўчиради ва у молидан фойдалана олмайди. Садақаларни эса ундириб-ўстириб, кўпайтиради, садақа қилувчиларнинг ажру савобларини зиёда қилади ва молларига барақа беради. Аллоҳ куфрида маҳкам турувчи, судхўрликни ҳалол сановчи, гуноҳу маъсиятга ва ҳаромга муккасидан кетувчи ҳеч бир кишини ёқтирмайди.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (277)

277. Аллоҳ ва Расулини тасдиқлаб, яхши амалларни қилган, намозни Аллоҳ ва Расули буюргандек адо этган ва молларининг закотини чиқарган кишилар учун ҳос ва улуғ ажру савоблар Раббилари ва ризқ берувчилари ҳузурда собитдир. Уларга ўзлари юзланажак охират ишларида ҳеч бир хавфу хатар йўқдир, қўлларидан кетган дунё ишларига ғамгин ҳам бўлмайдилар.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
(278)

278. Эй Аллоҳга иймон келтирган ва Унинг пайғамбарига эргашган кишилар, Аллоҳдан кўркинлар ва агар сўзу амалда ҳақиқий мўмин бўлсангизлар, судхўрлик (рибо) ҳаром бўлишидан илгари дастмоянгиз устига қўйилган фоизлардан қолиб кетганларини тарк қилинлар ва уларни талаб қилманлар!

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (279)

279. Агар Аллоҳ қайтарган нарсадан тийилмасанглар, Аллоҳ ва Расулига қарши урушга (кирганингизга) аниқ ишонаверинглар! Агар Раббингиз томонга қайтсанглар ва судхўрликни тарк қилсанглар, қарзга берган сармоянгизнинг ўзини қўшимча фойизсиз қайтариб олишларингиз мумкин, сармояга қўшимча фойиз қўшиб олиш билан бировга зулм ҳам қилмайсизлар, қарздорлар ҳам сармоянгизни камайтириб бериш билан сизларга зулм қилмайди.

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (280)

280. Агар қарздор қарзни тўлашга қодир бўлмаса, то Аллоҳ унга мол ато этиб, қарзини тўлашга имконли бўлгунича кутинглар. Агар сармоянинг ҳаммасидан ёки бир қисмидан воз кечиб, қарзни кечиб юборсанглар, бу ўзингиз учун афзалдир, дунёю охиратда ўзингиз учун яхшидир, агар билсангизлар!

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (281)

281. Эй одамлар, Аллоҳга қайтариладиган кундан қўрқинглар, у кун қиёмат куни бўлиб, унда Аллоҳга рўбарў қилинаси, У сизларни ҳисоб-китобга тортади ва ҳеч кимга зулм қилинмаган ҳолда ҳар бир кишига ўзи қилган яхши ё ёмон амалига муносиб жазою мукофот беради. Оятда Аллоҳ таоло ҳаром қилган судхўрликдан келган фойдалардан четланиш иймон ва унинг ҳақлари (намозни, закотни ва солиҳ амалларни қилиш)ни мукамал қилишига ишора бордир.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ
فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا
فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ
فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا

رَجُلَيْنِ فَرَجُلٍ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (282)

282. Эй Аллоҳга иймон келтирган ва Унинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашган кишилар, маълум муддатга қарз олди-берди қилсангиз, молни асраш ва низонинг олдини олиш учун уни ёзиб қўйинглар. Бир омонатли **ضابط** киши ёзсин ва Аллоҳ ёзишни билдириб қўйган киши котиблик қилишдан бош тортмасин. Қарздор ўз зиммасидаги қарзни айтиб ёздирсин, Рабби ҳузуридаги жавобгарликдан қўрқсин ва қарздан бирон нарсани камайтириб айтмасин! Агар қарздор ўта исрофгарлиги туфайли молни тасарруф қилиши тақиқлаб қўйилган киши бўлса, ёки гўдак ё мажнун бўлса, ёхуд соқовлик ё яхши гапира олмаслик туфайли айтиб ёздиришга қодир бўлмаса, унинг ишини бошқарувчи киши унинг ўрнига айтиб ёздирсин. Адолат аҳлидан бўлган иккита оқил ва болиғ мусулмон эр кишини гувоҳликка чақиринглар! Агар икки эр киши топилмаса, гувоҳлигига ўзингиз рози бўладиган бир эркак ва икки аёл кишини гувоҳ қилингки, икки аёлдан бири унутса, иккинчиси эслатиб қўяди. Гувоҳлар ўзларини гувоҳликка чақирган кишиларга ижобат қилишлари ва гувоҳликка чақирилган пайтларида гувоҳлик беришлари лозим. Озми, кўпми, маълум муддатигача ёзиб қўйишдан эринманглар! Шу нарса Аллоҳнинг шариати ва динида энг адолатли ишдир, гувоҳликни мукамал адо этишга энг катта ёрдамчидир, қарзнинг тури, миқдори ва муҳлати борасидаги шак-шубҳани бартараф этишнинг энг яқин йўлидир. Энди агар масала молни олиб, пули ўша заҳоти бериладиган нақд олди-сотти масаласи бўлса, ёзишга ҳожат йўқ. Бирок, низо ва келишмовчиликнинг олдини олиш учун бунга ҳам гувоҳ қилиб қўйиш яхшидир. Гувоҳ гувоҳликни тўғри адо этиши ва котиб Аллоҳ буюрганидек ёзиши вожибдир. Ҳақдор ҳам, қарздор ҳам гувоҳ ва котибларга бирон бир зарар етказиши жоиз эмас. Шунингдек, гувоҳлар ва котиблар ҳам уларнинг гувоҳлиги ва котиблигига муҳтож бўлган кишиларга зиён етказишлари жоиз бўлмайди. Агар ушбу қайтарилган ишни қилсангиз, бу Аллоҳнинг тоатидан чиқиш бўлиб, бунинг оқибати ўз зиёнингизга бўлади. Буюрган ва қайтарган ишларининг барчасида Аллоҳдан қўрқинглар! Аллоҳ сизларга дунёю охиратингизни ислоҳ қилувчи жамики нарсаларни таълим беради. Аллоҳ барча нарсани билувчи Зот,

хеч бир ишингиз Унга махфий қолмайди, У қиёмат куни сизларга барча қилган ишларингиз жазою мукофотини беради.

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ
بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا
الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (283)

283. Агар сафарда бўлсангиз ва сизларга котиблик қиладиган киши тополмасангиз, ҳақдорга то қарздор қарзни қайтаргунича қарз эвазига гаров бўлиб турадиган бирон нарсани беринглар. Агар бир-бирингизга ишонсангиз, ёзиб қўйиш, гувоҳ қилиш ва гаров қўйишни тарк этишнинг зарари йўқ. Қарз эса қарздор зиммасида омонат бўлиб қолади, омонатни адо этиш, Раббидан тақво қилиб, ҳақдорнинг ҳаққига хиёнат қилмаслик унга вожибдир. Агар қарздор қарзидан тонса ва гувоҳ бўлган киши ҳозир бўлса, у гувоҳлигини эълон қилиши лозим. Ким гувоҳликни яширса, унинг қалби хиёнаткор ва бузукдир. Аллоҳ махфий сирларни-да билувчи Зот, У барча ишларингиздан хабардор, қиёмат куни сизларни ўша билан ҳисоб-китоб қилади.

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ
تُخْفَوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (284)

284. Осмонлару ердаги ва улар ўртасидаги барча нарса Аллоҳнинг мулкидир, У уларнинг эгаси, бошқарувчиси, улардан хабардор, хеч бир нарса Унга махфий эмас. Дилингиздаги нарсани хоҳ ошкор қилинг, хоҳ яширинг, Аллоҳ албатта уни билади ва сизларни ўша нарса билан ҳисоб-китоб қилади, истаган кишисини афв қилиб, истаганини азоблайди. Аллоҳ барча нарсага қодир Зотдир.

Кейин Аллоҳ таоло мусулмонларни икром қилиб, қалб кечинмалари ва кўнгиладан ўтган нарсаларни, модомики сўз ё амалда кўринмас экан, афв қилди. Бу Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳадислари билан собит бўлган.

آَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ
رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (285)

285. Аллоҳнинг пайғамбари Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам ўзига Рабби тарафидан ваҳий қилинган нарсаларга қатъий ишонди ва тасдиқлади. Мўминлар ҳам Қуръони Азимни тасдиқ этиб, унга амал қилдилар. Уларнинг ҳар бири Аллоҳни улўғлик ва комиллик сифатларига эга Раб ва Маъбуд сифатида тасдиқлади, Аллоҳнинг улўғ фаришталари борлигига, Унинг китоблар туширган эканига ва бандаларига элчилар қилиб пайғамбарлар юборганига ишонди. Биз мўминлар у пайғамбарларнинг баъзиларига иймон келтириб, баъзиларини инкор этиб қўймаймиз, балки ҳаммаларига бирдек иймон келтирамиз. Пайғамбар ва мўминлар: «Эй Раббимиз, Сен ваҳий қилган нарсаларни эшитдик ва барчасига итоат қилдик, ўз фазли марҳаматинг билан гуноҳларимизни мағфират қилишингни умид қиламиз, Сен бизларни Ўзинг инъом этган нарсалар воситасида тарбият этдинг, оқибатимиз ва қайтишимиз ҳам Сенгадир», дедилар.

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا
حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا
وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (286)

286. Аллоҳнинг дини машаққатсиз, қулай-енгилдир, У бандаларидан кучлари етмайдиган ишларни талаб қилмайди. Ким яхшилик қилса яхши мукофотга эришади, ким ёмонлик қилса жазосини тортади. Эй Раббимиз, бизларга фарз қилганинг ишлардан бирортасини унутсак ёки Сен қайтарган ишлардан бирортасини қилиб қўйиб, хатога йўл қўйсак, бизларни жазоламагин. Эй Раббимиз, бизлардан илгари ўтган осийларга укубат ўлароқ юклаганинг оғир ишларни бизларга юкламагин. Эй Раббимиз, тоқатимиздан ташқари мажбуриятларни ва бало-мусибатларни бизларга юкламагин. Гуноҳларимизни кечиргин, айбларимизни яширгин, бизларга раҳм-шафқат қилгин. Сен ишларимизнинг Эгаси ва Бошқарувчисан. Динингни инкор қилган, ягоналигингга шак келтирган, пайғамбаринг Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва салламни ёлғончига чиқарган кимсалар устидан бизга нусрат ато этгин ва дунёю охиратда бизни улардан устун қилгин.

